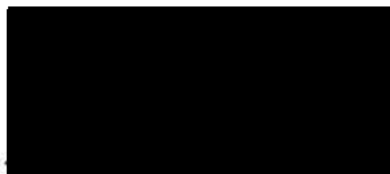

Plán činnosti pro rok 2026

Schválený Radou ÚSTR ...

Č. j. USTR 68-1/2026

PID: USTRX002TM8Q

Obsah

1. Úvod	3
2. Odborná činnost	4
3. Vzdělávací činnost	14
4. Popularizační činnost	20
5. Digitalizační projekty	28
6. Sídlo ÚSTR	29
7. Přílohy	30
7.1 Přehled výzkumných projektů a jejich anotace	30
7.2 Ediční plán ústavu pro studium totalitních režimů na rok 2026.....	55

1. Úvod

Ústav pro studium totalitních režimů (dále též „ÚSTR“ nebo „Ústav“) vykonává činnosti svěřené mu zákonem č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, v platném znění, který vymezuje jeho výlučné společenské poslání a úkoly. Zákon zejména ukládá, aby Ústav zkoumal antidemokratickou a zločinnou činnost orgánů státu, především jeho bezpečnostních složek, a zločinnou činnost Komunistické strany Československa, jakož i dalších organizací založených na její ideologii, stejně jako analyzovat příčiny a způsob likvidace demokratického režimu v období komunistické totalitní moci. Ústav musí dokumentovat účast domácích a zahraničních osob na podpoře komunistického režimu i odporu proti němu a dokumentovat nacistické a komunistické zločiny. Předložený Plán činnosti vychází jak ze zákona, dalších právních předpisů, které ukládají Ústavu nové zákonné úkoly, tak z koncepce ředitele doc. PhDr. Ladislava Kudrny, Ph.D.

Zákonné agendy: Kromě výše zmíněného zákona postupuje ÚSTR podle zákona č. 455/2022 Sb., (a na něj navazující novely z roku 2025) při zpracování podkladů pro snížení důchodů prominentů komunistického režimu – tzv. 2. etapa bude zásadním úkolem roku 2026, zákona č. 273/2025 Sb. o jednorázovém odškodnění osob nucených k vystěhování do ciziny v rámci akce Asanace a podobných akcí, zákona č. 274/2025 Sb. o jednorázovém odškodnění za ochranný dohled z politických důvodů, kde zpracovává odborná a závazná stanoviska pro příslušné orgány

Od 1. 1. 2026 nabyla účinnosti novelizace trestního zákoníku, která v ustanovení § 403 postavila naroveň nacismus a komunismus. Úlohou ÚSTR bude poskytovat odborné expertní stanoviska pro státní orgány i samosprávy ve směru jeho naplnění.

Hlavním cílem je pokračovat ve smysluplné syntéze jednotlivých problematik. V roce 2026 přebírá ÚSTR **řešení problematiky Ďábského hřbitova**, resp. výzkum a následné návrhy cílených exhumací ostatků obětí komunistického režimu. Celá řada úkolů oblasti vědecko-výzkumné, bude doplněna akcentem na edukativní roli ve vztahu k široké veřejnosti, vůči studentům, žákům, ale i učitelům, tvorbě nových vzdělávacích nástrojů typu učebních pomůcek a interaktivních materiálů a v popularizaci výstupů ÚSTR. Stejný důraz je kladen na konference mezinárodního významu, se zaměřením nejenom na **prohloubení skvělé spolupráce s polskými (IPN), slovenskými (ÚPN), maďarskými (NEB), ukrajinskými, litevskými, americkými, rumunskými či albánskými partnery, ale také nově větší důraz na komunikaci a edukativní vliv na západoevropské instituce, experty a veřejnost ve směru osvěty o skutečné tváři nejenom nacismu, ale především pro ně s ohledem na historickou zkušenost méně známého komunismu.** K tomu bude využito aktivního členství v **Evropské síti Pamět' a solidarita (ENRS)**, kde ČR reprezentuje ÚSTR, Platformy evropské paměti a svědomí, kontaktů s Radou Evropy, akademiky a institucemi z Německa, Rakouska, Francie, Velké Británie, Spojených států amerických, Španělska i například Japonska, Tchajwanu či státu Izrael.

Jednou z událostí roku 2026 bude odhalení památníku Čechům a Slovákům v Hanoji, kteří v letech 1948 - 1973 padli na bojištích jihovýchodní Asie. ÚSTR sehraje mimořádnou úlohu při splacení dluhu těmto zapomenutým bojovníkům proti mezinárodnímu komunismu.

Stejně tak v roce 2026 dojde (po deseti letech) k obnovení prezenční činnosti Knihovny Jána Langoše a Centra pro válečné dopisy a deníky, v nových prostorách paláce Archa a zahájení vytváření stálé expozice nacismu a komunismu.

Stěžejními výzkumnými projekty v roce 2026 budou zásadní syntézy Dějiny Státní bezpečnosti, Čechoslováci v Gulagu, Dějiny Protektorátu Čechy a Morava, projekty týkající se kolektivizace venkova, Justice let 1948-1989, Zpravodajských služeb a jejich fungování ve světovém měřítku v rámci potýkání se Východu a Západu, projekt mapující strukturu SS v Protektorátu a dějiny církví.

V oblasti popularizace a osvěty připomínky významných výročí a osobností 20. století, jak obětí totalit a hrdinů odboje, tak i pachatelů a osob odpovědných za spáchané zločiny. Zde velký význam má připomenutí 75. výročí tzv. babických událostí, jak na odborné bázi, tak pro širokou veřejnost a zapojení ÚSTR do oslav beatifikovaných kněží popravených komunisty. Stejně tak zasazení Babic do kontextu kolektivizace a tažení komunistů proti církvi.

Velká pozornost bude věnována práci na nové učební pomůcce („učebnici“), která by měla posloužit jako co nejobjektivnější nástroj výuky nových generací v oblasti dějin 20. století.

Blížící se výročí vzniku Charty 77 pak přinese nejenom přípravy na rok 2027, ale i konference, debaty a akce pro veřejnost, připomínající význam Charty 77 pro naši současnost.

Významným úkolem bude úsilí o udržení přístupnosti archivních materiálů Archivu bezpečnostních složek i po roce 2030 prostřednictvím legislativní změny.

V neposlední řadě bude ÚSTR pokračovat v regionalizaci svého působení cestou prezentace výstupů, publikací, konferencí a také debat v rámci cyklu „Žhavá minulost“.

2. Odborná činnost

Výzkumné projekty

Výzkumné projekty představují jádro odborné činnosti ÚSTR. V roce 2026 bude v příslušných odděleních Odboru výzkumu a vzdělávání řešeno celkem 35 projektů (4 nové, 3 grantové a 28 pokračujících). Mimo to některé z projektů, které byly již dříve uzavřeny vydáním

monografie či jiným hlavním výstupem, dále pokračují prostřednictvím přednáškových cyklů po České republice včetně regionů a v některých případech také v zahraničí.

Obecně posilování prezentace výsledků odborné činnosti bude patřit k prioritám v roce 2026. V době stále se měnící komunikace i způsobů přijímání informací je stále podstatnější, aby ÚSTR rozvíjel dovednost výsledky své činnosti prezentovat veřejnosti i po dokončení projektů – jak prostřednictvím „klasických“ přednášek, tak jejich „překladem“ do jazyka nových médií (podcasty, sociální sítě, videa, virtuální realita, využití umělé inteligence AI, weby, apod.).

Mezi prioritní činnosti v roce 2026 i proto nadále patří různé formy úspěšné popularizace monograficky ukončených projektů jako Popravení z politických důvodů, Gestapo, Gulag a Československo či Na cvičišti SS. Podobný postup je plánován i u projektů, které budou v roce 2026 dokončeny: například k Chartě 77, dějinám státobezpečnostních složek, dokumentaci popravených za války v Dráždanech (v tomto projektu již byl spuštěn webový portál popravenizavalky.cz), fenoménu skryté církve či ke kolektivizaci.

Prezentace výsledků se neomezuje pouze na Českou republiku. V roce 2026 je v plánu mezinárodní představení výzkumné práce ÚSTR např. v Bruselu, Berlíně, Vídni, Lvově, Bratislavě či Kyjevě. V některých případech za již přislíbené účasti českých velvyslanectví.

Zdůraznit dále lze systémově prohlubovanou spoluprací s ukrajinskými partnery včetně vůle některých odborníků ÚSTR na místě prezentovat své výsledky, které historicky souvisí s aktuálním válečným konfliktem (např. projekty Gulag a Československo a Živé pochodně v Sovětském svazu).

Specifickou pozornost si v roce 2026 zaslouží projekt Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Dáblících, k jehož činnosti byla zřízena komise Úřadu vlády ČR, jež se v roce 2025 přesunula do gesce ÚSTR. Tento projekt je unikátní nejen pro posilování celospolečenské kolektivní paměti, ale i s ohledem na součinnost ÚSTR s archeology, genetiky apod. Pietní průzkumy pohřebních šachet byly zahájeny na podzim 2025, ovšem těžiště prací proběhne v r. 2026, stejně jako sestavení nové komise, pod vedením ÚSTR a její výzkumná činnost a příprava exhumací obětí komunistického režimu a vyhledávání ostatků osob, v rozporu s právem a humanitou pohozených do odpadních šachet oběma totalitními režimy 20. století.

S ohledem na výzkumnou činnost budou v roce 2026 projednávány a schvalovány 4 nové projekty: dva prohlubující poznání církevních dějin v době komunismu (oblasti církevních tajemníků a sekretariátu řeholních společností), dále ke kontinuitě druhého a třetího odboje a v neposlední řadě zacílení výzkumného zájmu ÚSTR k hlubšímu poznávání filozofických příčin válečného konfliktu na Ukrajině (projekt Ideologie obnoveného eurasijství a důsledky pro Evropu).

Mimo běžnou výzkumnou činnost pracují odborníci ÚSTR stále častěji na tzv. zákonných agendách. V roce 2026 budou tyto probíhat v pěti liniích: na základě zákona č. 262/2011 Sb. (osvědčení účastníkům třetího odboje), zákonů č. 273/2025 Sb. (odškodnění na nátlak k

vystěhování, zejm. akce Asanace) a 274/2025 Sb. (odškodnění za ochranné dohledy z politických důvodů), dále na základě zákona č. 214/2025 Sb. (snižování důchodů prominentům komunistického režimu). Mimo to byl ÚSTR osloven příslušnými státními orgány s žádostí o spolupráci k uplatňování a interpretaci novelizace trestního zákoníku (§ 403) ve smyslu zákazu propagace komunistického hnutí.

V ÚSTR dále budou i v roce 2026 probíhat tři externí grantové projekty: dva z programu Ministerstva kultury NAKI III (aplikovaný výzkum) a jeden ve spolupráci s městem Poděbrady.

Z pohledu střednědobého jsou tyto projekty podřaditelné pod okruhy, jimž se budeme chtít věnovat v dalších letech – zaměření na systémové důvody konce komunistického režimu, ekonomické, ekologické a sociální souvislosti – ve spolupráci s našimi smluvními partnery a s vytvořením nové pozice zaměřené na dějiny ekonomie; kulturní aspekty v rámci totalitního režimu; pokračování v mapování propagandy a dezinformací; antisemitismus jako státní politika; filozofické základy totalitarismu – se zaměřením na definování „komunismu“; fungování justice jako součásti základních pilířů moci; nápravy křivd, způsobených totalitními režimy především nevyrovnáním se s komunistickým režimem v dostatečné míře po roce 1989.

Již v roce 2026 budou probíhat přípravy systémových projektů - např. s polskými partnery na propojení databází dokumentů, s litevskými kolegy na komparaci procesu tranzice po pádu komunistického režimu či s Evropskou sítí Paměť a solidarita na společných vzdělávacích a výstavních akcích. Chybět nebude ani příprava na akce spojené s výročí Charty 77 v roce 2027, komplexní pohledy na únor 1948, srpen 1968 a smrt Jana Masaryka s výstupy v roce 2028. Opomenuty nemohou být ani přípravy na oslavu 20. výročí vzniku ÚSTR a ABS, které plánujeme pojmout široce v letech 2027-2028.

Konference, semináře, workshopy

Rok 2026 zahájíme tradičním udílením Cen Václava Bendy, které se uskuteční v lednu, a při němž oceníme dvanáct významných československých bojovníků proti oběma totalitním režimům. V tomto roce budeme pokračovat v již zažitém cyklu přednášek Žhavá minulost. Kromě tohoto cyklu zahájíme i další sérii přednášek, které se budou věnovat Třiceti případům majora Zemana. Na jaře dojde k slavnostnímu otevření Knihovny Jána Langoše. V květnu opět uspořádáme konferenci v Českých Budějovicích a plánujeme se zúčastnit veletrhů Svět knihy a Veletrhu vědy. Ke konci srpna se bude konat první Mezinárodní Letní škola pro učitele, na kterou pak naváže další ročník Letní školy církevních dějin v paláci Archa. Mezinárodní konference na téma Státní bezpečnosti se uskuteční taktéž v září. Největší událostí pak bude mezinárodní konference v Lichtenštejnském paláci, která se bude věnovat tématu Československé zpravodajské služby a výzvědných služeb Východu a Západu. A to není zdaleka vše. Ústav se bude podílet na Korzu Národní a dalších festivalech (Mene Tekel, Nezlomní a obětovaní, 3kino fest...). Nebude chybět prezentace nově vydaných titulů a historikové vyjedou do regionů s přednáškami o Třetím odboji a konferencemi o místně relevantních událostech.

Strategická komunikace hraje klíčovou roli při prezentaci odborné činnosti Ústavu pro studium totalitních režimů široké veřejnosti i odborné komunitě. V jejím rámci ÚSTR koordinuje mediální výstupy, připravuje a distribuuje tiskové zprávy a zajišťuje propagaci konferencí, seminářů, výstav a vzdělávacích projektů. Díky tomu udržuje efektivní komunikaci s dalšími institucemi, partnery, muzei i vládními a nevládními organizacemi. Ústav plánuje inovovat své webové stránky a sociální sítě, zajistit ještě větší audiovizuální dokumentaci akcí a prezentaci nových publikací. Díky memorandu s Českou televizí a spoluprací s řadou institucí i mladých, začínajících tvůrců, plánujeme v roce 2026 zkoušet i nové formáty – videoklipy, interaktivní akce či podcasty k oslovení dalších sociálních skupin.

Konference, semináře a workshopy patří ke „klasickým“ způsobům prezentace a sdílení nejen výzkumných závěrů, ale i k iniciování odborné diskuse během jejich řešení. ÚSTR systematicky organizuje jak veřejnosti spíše uzavřená setkávání vědecké komunity (též v zahraničním přesahu), tak akce otevřené širší veřejnosti (jejich výčet a komentář k nim je uveden v části Popularizace).

S ohledem na více odborné aktivity ÚSTR v roce 2026 naváže na konferenční „provoz“ v podobě tradičních mnohaletých cyklů např. k tematice disentu a undergroundových hnutí ve spolupráci s Knihovnou Václava Havla, k dějinám 1945-1989 ve spolupráci s Jihočeským muzeem a univerzitou nebo prostřednictvím konferenčního cyklu Film a dějiny.

Pokračovat bude i prestižní mezinárodní konference ve spolupráci s Úřadem vlády ČR konaná v Lichtenštejnském paláci, v roce 2026 na téma zpravodajských služeb.

Proběhnou i další monotematicky zaměřené konference vycházející z potřeby aktuálně probíhajících projektů. V roce 2026 například k období perestrojky, k proticírkevní propagandě či k některým méně známým aspektům kolektivizace.

Trendem, který má být v roce 2026 v ÚSTR posilován, je prohlubování průběžného vědeckého sdílení, vzájemné výměny informací a mezioborové komunikace („výzkumný brainstorming“). V době určité „atomizace“ i v rámci vědeckých komunit, se stává stále více potřebný rozvoj schopnosti nejen diskutovat, ale současně i recipovat rozdílné interpretační modely, relevantně a na vysoké akademické úrovni na ně reagovat, případně jim oponovat a na základě diskuse argumentačně i pramenně hlouběji ukotvovat či adaptovat vlastní závěry a postupy. Funkční odborný brainstorming je nezbytný i pro teoretické a metodologické ukotvení výzkumné praxe a realizování výsledků výzkumu.

V tomto smyslu ÚSTR začal organizovat výzkumná kolokvia Odboru výzkumu a vzdělávání, která budou pokračovat i v roce 2026. K danému trendu lze ovšem připočíst i akce jako připravované odborné workshopy jako Fašismus v mezinárodním kontextu. Současné trendy výzkumu, Mládež za protektorátu nebo workshop pro učitele Reflexe ve výuce.

Dále bude ÚSTR v roce 2026 usilovat, aby jeho odborní pracovníci mohli pedagogicky zhodnotit výsledky své dlouhodobé výzkumné práce v rámci akademické výuky. Odbor výzkumu a vzdělávání plánuje připravit sylaby k možným semestrálním kurzům (např. Zakázaná

kultura, Státobezpečnostní složky za nacismu a komunismu či Druhý a třetí odbor). Dojde k navázání na již zahájená jednání s partnerskými univerzitami o možnosti začlenění zmíněných kurzů do akademické výuky.

Přehled plánovaných výstupů			
Název	Druh výstupu	Garant/Produkce	Termín/místo
Normalizace v ČST Vlastenci bez masky	seminář	P. Kopal, D. Růžička/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	průběžně v roce 2026, Palác Archa
Třicet případů majora Zemana	cyklus debat	L. Svoboda, P. Kopal/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	průběžně v roce 2026, Muzeum Policie ČR Praha
Žhavá minulost	cyklus debat	K. Nedvědický/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	průběžně v roce 2026, Praha a regiony
Přednášky pro členy Asociace soukromého zemědělství na téma kolektivizace	odborný seminář	K. Nedvědický	Skalský dvůr a další místa v regionech
Třetí odboj a perzekuce v ČSR (1948–1960)	seminář	J. Rokoský/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	březen 2026, Palác Archa
Divadelní proces „William Oatis versus československý lid“ (Festival Mene Tekel)	přednáška	K. Nedvědický/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	jaro 2026, Vrchní soud Praha
Zákoník práce – 60 let poté	odborný seminář	K. Nedvědický, P. Hůrka/ Oddělení	jaro 2026, Palác Archa

		konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	
Volby 1946 – první v poválečném Československu	seminář	M. Pehr/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	květen 2026, Palác Archa
Rok 1956 a Československo	seminář	M. Valenta/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	termín bude upřesněn, Palác Archa
Československo v éře dvouletky	konference	L. Svoboda/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	květen 2026, České Budějovice
Gorbačov, perestrojka a přestavba v ČSSR	konference	J. Kalous/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	květen 2026, Palác Archa
Babice – rudá heydrichiáda	Konference, přednášky a debaty, zapojení do oslav beatifikace dvou popravených kněží	K. Nedvědický/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	červen a srpen 2026, Třebíč, Babice
Akce s klášterem Želiv	semináře, přednášky, výstavy, debaty	K. Nedvědický/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	průběžně v roce 2026, Želiv
Mezinárodní letní škola pro učitele 2026	letní škola pro učitele	V. Klepárník, D. Zámek/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	srpen 2026, Praha

Historie Waffen-SS v protektorátu	přednášky	T. Zouzal/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	průběžně v roce 2026, Praha a regiony
Odborný seminář <i>Mládež za protektorátu</i> . Od školních lavic až k odboji	seminář	B. Zubáková/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	květen/červen 2026, Palác Arch
Konference Baťa	konference	K. Nedvědický, M. Valenta, J. Rokoský	září 26, Zlín
Mimořádné události. 45 let Útvaru rychlého nasazení (URNA)	konference	M. Bárta, L. Svoboda/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	září 2026, Praha
Letní škola církevních dějin	konference	M. Sklenář/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	září 2026, Palác Archa
Československá justice 1948–1989 jako pilíř režimu III. Léta zlomu 1988–1990	konference	K. Nedvědický/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	říjen 2026, Palác Archa
Underground	konference	L. Kudrna/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	16. října 2026, Knihovna Václava Havla
Fašismus v mezinárodním kontextu	workshop	D. Homolová/ Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	listopad 2026, Univerzita Pardubice
Československé zpravodajské služby	konference	D. Povolný, K. Nedvědický, I. Lukeš/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	listopad 2026, Lichtenštejnský palác

Film a dějiny: „Kdo ovládá minulost ...“	konference	P. Kopal/Oddělení konferencí, výstav a stále expozice Ústavu	prosinec 2026, palác Archa
Komunistická a nacistická proticírkevní propaganda	Mezinárodní konference	M. Doležalová	září/říjen 2026 Arcibiskupství pražské, sál kardinála Berana
Mladočovské Jericho v kontextu kolektivizace venkova	Seminář	J. Urban	seminář 16.-17.10. 2026 Litomyšl spolupořadatelé: Regionální muzeum v Litomyšli
Kolokvia Odboru výzkumu a vzdělávání	Odborná kolokvia	Valenta Martin	průběžně 2026

Zákonné agendy Ústavu

Agenda zákona č. 262/2011 Sb.

Stejně jako v uplynulých letech, také v roce 2026 se bude Ústav podílet na naplňování zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu, a sice formulováním odborných stanovisek k žádostem, které na Ústav přichází z Ministerstva obrany ČR a Etické komise ČR pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu. V důsledku novelizace zákona č. 262/2011 Sb. na podzim roku 2024 došlo k opětovnému nárůstu počtu žádostí, zároveň také mohou být některé žádosti o vydání osvědčení za žijící účastníky nově podávány také ředitelem Ústavu. Součástí takovéto žádosti je rovněž podrobné odborné stanovisko, vystavěné na širokém spektru historických pramenů, podrobených pečlivé kritické interpretaci.

Výsledky práce Oddělení agendy zákona o třetím odboji jsou také průběžně využívány k realizaci výstav, publikování odborných studií a monografií, nově pak i v rámci cyklu tematických přednášek *Třetí odboj v regionech*, zaměřených na konkrétní kauzy odboje a odporu proti komunistickému režimu přímo v místech, kde se uskutečnily.

Agendy zákonů č. 273/2025 Sb. a 274/2025 Sb.

Od září 2025 nabyly účinnosti dva zákony, mající za cíl odškodnění osob perzekvovaných komunistickým režimem z politických důvodů. Týkají se občanů nucených Státní bezpečností v letech 1978–1989 k vystěhování z ČSSR (zákon č. 273/2025 Sb.) a občanů, jimž byl z politických důvodů uložen ochranný dohled (zákon č. 274/2025 Sb.). Také tyto zákonné agendy, spadající do gesce Ministerstva vnitra, resp. Ministerstva spravedlnosti, vyžadují součinnost Ústavu, jehož pracovníci na základě shromážděných pramenů, především z Archivu

bezpečnostních složek, zpracovávají v co nejkratším čase odborná stanoviska, posuzující nárok žadatele na případné odškodnění. I na těchto agendách se podílejí především historici z Oddělení agendy zákona o třetím odboji, jsou do nich nicméně zapojeni i badatelé z dalších oddělení Odboru výzkumu a vzdělávání (k dané agendě vznikla samostatná pracovní komise). Celkově se jedná o novou a kapacitně náročnou činnost. Jen v období od září do prosince 2025 bylo ze strany MV ČR podáno 168 žádostí o vypracování doporučujícího odborného stanoviska Ústavu a ze strany MSp ČR 30 takových žádostí (zde se jedná o závazné stanovisko). Příslušní vedoucí odboru jsou v přímém kontaktu s příslušnými úseky na MV ČR a MSp ČR. Tato přímá součinnost s bude pokračovat i v roce 2026.

Agenda zákona č. 214/2025 Sb.

Předmětem agendy je vydávání potvrzení o funkci podle zákona o důchodovém pojištění. V roce 2026 bude ÚSTR zpracovávat seznam vybraných komunistických představitelů podle zákona č. 214/2025 Sb., o důchodovém pojištění, který výrazně rozšiřuje okruh tehdejších funkcionářů jak na centrální, tak na regionální úrovni, a i v bezpečnostních složkách. Bude třeba podniknout rozsáhlý základní archivní výzkum v archivech po celé republice. V návaznosti na to budou zasílána plátcům důchodů (MPSV, MV, MO) potvrzení o funkci konkrétních představitelů komunistického režimu, kteří přicházejí v úvahu pro aplikování snížení důchodů. Taktéž pro tuto agendu byl zřízen specializovaný pracovní tým složený z pracovníků ÚSTR a Archivu bezpečnostních složek.

Komise pro otázky masových hrobů Ďáblického hřbitova

Koncem roku 2025 bylo převedeno vedení a koordinace Komise pro otázky masových hrobů Ďáblického hřbitova z Úřadu vlády ČR na Ústav. V roce 2026 bude tato komise rekontruována a pokračovat ve své činnosti, a to ve spolupráci s dalšími zainteresovanými subjekty.

Spolupráce na novelizaci zákona č. 181/2007 Sb.

V legislativním procesu je senátní návrh změny zákona o ÚSTR a ABS, kterým by mělo dojít k vypuštění plánovaného přechodu ABS do Národního archivu.

Knihovna Jána Langoše a Centrum pro československé válečné dopisy a deníky

Knihovna se svým bohatým fondem představuje hodnotný zdroj informací pro naše badatele a po otevření, které se plánuje na jaro roku 2026, i pro externí uživatele. Dojde k přestěhování jádra fondu z depozitu v Jenštejně pro jejich snazší přístupnost pracovníkům ÚSTR i veřejnosti a proběhne revize knihovního fondu, daná stěhováním a současně povinnostmi, uloženou knihovním zákonem. V rámci nových prostor bude zřízen sekundární depozitář, sloužící pro uložení dokumentů v procesu zpracování (vč. případných darů, pozůstalostí, výměn a dopisů v rámci Centra pro československé válečné deníky a dopisy), publikací ÚSTR a výpůjček. Nové prostory knihovny umožní

pořádání autorských čtení, besed a prezentací nových knih. Bude navázána a rozvíjena spolupráce s domácími i zahraničními knihovnami a paměťovými institucemi v rámci výměny publikací.

Nadále bude rozšiřováno Centrum pro československé válečné dopisy a deníky, včetně metodiky a postupné realizace uložení a budoucího zpřístupnění dokumentů v digitální podobě.

Knihovna bude nadále poskytovat meziknihovní (a mezinárodní) výpůjční službu, primárně pro naše badatele. Zajišťujeme také indexaci periodik do elektronických databází CEEOL a EBSCO. Ve spolupráci s oddělením vědy a realizace projektů se podílíme na sběru, kontrole a zasílání dat do RIV (Registr informací o výsledcích dosažených při řešení projektů výzkumu a vývoje).

Knihovní systém KOHA se osvědčil jako spolehlivý, uživatelsky přívětivý a moderní nástroj k evidenci a vyhledávání dokumentů z našeho fondu.

Koordinace zahraniční spolupráce

Koordinace zahraniční spolupráce je plánována zejména ve čtyřech oblastech:

1. Prohlubování spolupráce v rámci Evropské sítě paměti a solidarity, s Platformou evropské paměti a svědomí, Radou Evropy, intenzivní propojení výzkumných, konferenčních, výstavních a publikačních aktivit s polským Ústavem národní paměti, se slovenským Ústavem paměti národa, s maďarským Výborem národní paměti, s EUSTORY, s ukrajinskými, německými, rumunskými, albánskými, bulharskými, litevskými, americkými, slovinskými, chorvatskými, kosovskými či španělskými partnery a dalšími institucemi v rámci konkrétních projektů
2. Navázání hlubší a na konkrétní projekty zaměřené spolupráce s akademickými institucemi v zahraničí: USA, Litva, Polsko, Izrael, Estonsko, Lotyšsko, Chorvatsko, a další
3. Prohloubení spolupráce s ambasádami a instituty jednotlivých států v Praze a prezentace výstupů ÚSTR, čerpání možností spolufinancování konferencí a dalších akcí ÚSTR ze strany ambasád – v roce 2024, 2025 úspěšně vyzkoušené např. při velké konferenci v listopadu,
4. Podpora badatelů ÚSTR ve věcech navázání kontaktů se zahraničními institucemi, tematicky spojenými s jejich badatelskou činností a možnost prezentací výsledků na českých velvyslanectvích v zahraničí

Stejně tak bude podporován již zavedený systém stáží zahraničních badatelů a studentů na ÚSTR a odborníků ÚSTR v partnerských zahraničních institucích.

Věda a realizace projektů

V průběhu roku 2026 se bude Ústav soustředit na pokračování úspěšného řešení dlouhodobých projektů *Databáze pramenů k problematice politických represí vůči čs. občanům a krajanům v Sovětském svazu* a *Virtuální muzeum perzekuce katolické církve na území českých zemí (1938-1989)* podpořených z grantů Ministerstva kultury (NAKI). V roce 2026 se bude Ústav ucházet o další podporu svých výzkumných projektů z národních i zahraničních grantových schémat.

V roce 2026 bude Ústav pokračovat v posilování regionální spolupráce. Naváže na úspěšnou spolupráci z roku 2025 mezi Ústavem a Městem Poděbrady, jejímž cílem byla dokumentace a připomínka obětí druhé světové války s posledním bydlištěm v Poděbradech, které zemřely v důsledku nacistické okupace českých zemí. Dalším příkladem regionalizace činnosti Ústavu je také úspěšná spolupráce s Fakultou managementu Vysoké školy ekonomické v Jindřichově Hradci, která probíhala v průběhu roku 2025.

Jedním z důležitých úkolů zůstává i v roce 2026 kontinuální zvyšování povědomí zaměstnanců Ústavu o široké škále grantových možností pro jejich výzkum. V pravidelných intervalech budou Oddělení vědy a realizace projektů organizována informační školení a poskytováno individuální poradenství.

3. Vzdělávací činnost

Vzdělávací činnost prochází průřezově Odborem výzkumu a vzdělávání, a i s přesahy do dalších úseků USTR. Široká veřejná osvěta a vzdělávací aktivity na všech stupních školské soustavy i v jiných státních i nestátních institucích patří k pilířům činnosti USTR. K novým úkolům na poli vzdělávání patří prohlubování schopností co nejaktuálněji „překládat“ výsledky výzkumů USTR do šířeji přístupného jazyka nových médií a prezentovat je v rámci přednáškových cyklů v ČR (též v regionech) a v zahraničí.

Vzdělávací činnosti sice prochází napříč Odborem výzkumu a vzdělávání, ale přirozeně jsou koncentrovány v k tomu zřízeném Oddělení občanského vzdělávání. Jeho činnost je realizována ve čtyřech základních oblastech, a to v oblasti projektové činnosti, přednáškové činnosti pro školy a veřejnost, jednorázových vzdělávacích aktivitách a souvisejících doprovodných aktivitách.

V roce 2026 bude realizována a dále rozvíjena odborná, vzdělávací a publikační činnost zaměstnanců oddělení občanského vzdělávání se zaměřením na inovaci vzdělávacích forem, podporu aktivizačních metod výuky, rozvoj klíčových kompetencí podle *Rámcových vzdělávacích programů* (RVP), využívání digitálních technologií a posilování mezinárodní odborné viditelnosti.

Aktivity budou tradičně koncipovány v souladu s principy moderní didaktiky a kurikulární politiky, zejména s důrazem na konstruktivistické pojetí učení, prožitkové a zážitkové učení, rozvoj kritického myšlení, historické gramotnosti, mediální gramotnosti a

digitálních kompetencí, podporu občanských a demokratických hodnot, inkluzivní vzdělávání, univerzální design učení (UDL) a systematickou podporu reflektivní pedagogické praxe.

Součástí realizace bude průběžná evaluace dopadu vzdělávacích aktivit na učení účastníků, a to prostřednictvím zpětnovazebních nástrojů, autoevaluačních prvků, kvalitativní analýzy výstupů a evidence účasti.

Aktivita ve vzdělávací činnosti se soustředí do následujících oblastí:

1) Projekty

Zaměstnanci vzdělávacího oddělení průběžně sledují a vyhodnocují externí grantové výzvy relevantní pro odborné zaměření Ústavu pro studium totalitních režimů a pro další rozvoj vzdělávací činnosti. Při této činnosti je zohledňována skutečnost, že grantové příležitosti v oblasti humanitních oborů jsou v současné době omezené.

Z hlediska udržitelnosti a návaznosti na dříve získané granty je v roce 2026 plánovaná rekonstrukce interaktivního vzdělávacího portálu *Dějepis v 21. století* (dejepis21.cz). V jeho rámci je již k dispozici větší množství on-line vzdělávacích aplikací a nástrojů. Též je zde integrován vzdělávací youtube kanál USTR, účet na sociální síti apod. V případě možnosti lze do této IT infrastruktury integrovat též aplikaci pro vedení e-learningových kurzů.

2) Přednášky pro školy a veřejnost

I v roce 2026 se bude oddělení vzdělávání prioritně zbývat přednáškami pro školy a veřejnost. Je naším cílem překonat už tak vysoký počet odborných přednášek, který činil v roce 2025 celkem 129 s účastí několika tisíc žáků a studentů.

Prioritně je současně kladen důraz na přípravu a rozvoj obsahové a didaktické podpory určené pedagogickým pracovníkům v souvislosti s implementací nových *Rámcových vzdělávacích programů* (RVP), a to se zřetelem na kurikulární návaznost, mezipředmětové vazby, kompetenční pojetí výuky a podporu individualizace vzdělávacího procesu.

Vedle přednáškové činnosti budou realizovány semináře pro pedagogy zaměřené na metodické rozšíření výuky a rozvoj jejich pedagogických kompetencí. V rámci této aktivity bude probíhat:

- příprava vzdělávacího obsahu a didakticky strukturovaných výukových aktivit,
- metodické zpracování výstupů s ohledem na diferenciaci výuky a formativní hodnocení,

- následné zveřejnění nového workshopu pro pedagogy na téma *Reflexe ve výuce*.

Cílem těchto aktivit je posílení schopnosti pedagogických pracovníků systematicky pracovat s reflexí učebního procesu, podporovat metakognitivní dovednosti žáků a zvyšovat kvalitu edukačního prostředí.

Na základě požadavků veřejných institucí (nejčastěji škol) jsou členy oddělení vzdělávání realizovány tematicky vymezené přednášky, které mohou být dle charakteru tématu doplněny filmovou projekcí, zvukovými ukázkami nebo využitím technologií virtuální reality. V závislosti na požadavcích konkrétní instituce je umožněna realizace přednášek v přednáškové nebo seminární formě s využitím interaktivních výukových strategií, kooperativních prvků a řízené reflexe.

Pro rok 2026 bude vypsáno celkem deset dalších nových tematických okruhů, které doplní existující tematické okruhy a budou tak více pokrývat i problematiku represí a perzekucí, kořeny antisemitismu, hrozby extremismu a vybrané klíčové události moderních českých dějin, zejména období tzv. protektorátu a okupaci v roce 1968. Součástí nabídky je rovněž metodická a didaktická podpora zaměřená na rozvoj historické gramotnosti, práci s prameny, interpretaci narativů a kultivaci hodnotového ukotvení žáků.

Na základě přímo identifikované poptávky budou dále zpracovány přednášky *Vnitřní síla vězňů přežít výslechy a drtivé podmínky v lágru a Úskalí vztahů politických vězňů a jejich rodin za věznění (dopisy, návštěvy, rozvody) - těžký návrat na svobodu*, které budou zařazeny do nabídky vzdělávacích aktivit. Budou pilotně realizovány v rámci přednáškové činnosti na vybraných školách a institucích s cílem ověřit jejich didaktickou efektivitu, míru aktivizace účastníků a přenositelnost poznatků do výukové praxe. Předpokládají se nižší řady desítek těchto nových přednášek v roce 2026.

Současně jsou využívány specializované vzdělávací balíčky určené k samostatnému využití pedagogy bez nutnosti osobní účasti zaměstnanců oddělení vzdělávání. Tyto balíčky tematicky pokrývají mimo jiné oblasti převýchovy dětí v Německu za druhé světové války, protektorátní školství, vývoj Československa v letech 1945–1948, politické procesy ve východním bloku či perzekuci letců RAF. Nové se připravuje problematika holokaustu. Pro každé téma je zpracován pracovní list podporující aktivní učení, práci s autentickými prameny a rozvoj analytických dovedností. V průběhu roku je předpokládáno další rozšiřování nabídky těchto vzdělávacích materiálů, které souvisí rozšířenými tematickými okruhy.

Zaměstnanci vzdělávacího oddělení realizují rovněž aktivity určené pro další cílové skupiny, zejména v rámci *Univerzity třetího věku* na Fakultě managementu Vysoké školy ekonomické v Jindřichově Hradci, s důrazem na celoživotní učení, mezigenerační dialog a aktivní participaci seniorů na vzdělávacích aktivitách, souvisejících se zákonným vymezením činnosti ÚSTR.

V rámci výkonu činnosti oddělení vzdělávání je systematicky uplatňován princip regionální dostupnosti vzdělávacích aktivit s cílem zajištění rovného přístupu ke kvalitním vzdělávacím příležitostem a podpory inkluzivního vzdělávacího prostředí. Proces regionalizace zahájený v předchozím období bude nadále pokračovat.

3) Jednorázové vzdělávací akce

V návaznosti na úspěšnou realizaci *Letní školy pro učitele* v roce 2025 v Lichtenštejnském paláci bude tato akce realizována i v roce 2026, a to ve stejném časovém období (konec měsíce srpna). Zajištěna je spolupráce s mezinárodní paměťovou platformou *European Network Remembrance and Solidarity* (ENRS), která se bude podílet i na jejím finančním zabezpečení.

Zvýšená pozornost bude věnována didaktice výuky moderních dějin, zejména ve vztahu k integraci digitálních technologií, rozvoji digitální gramotnosti a využívání interaktivních vzdělávacích nástrojů, včetně virtuální a rozšířené reality.

Bude realizován další ročník *Letní školy pro studenty gymnázií* ve Svatém Jáně pod Skalou. Hlavním tematickým zaměřením bude tematika pracovních táborů s využitím vzdělávacího nástroje založeného na technologii virtuální reality s názvem *Vězněm v Gulagu*, který podporuje zážitkové učení, emoční angažovanost a hlubší porozumění historickým souvislostem.

Stejně jako v předchozím období se bude oddělení podílet na realizaci odborného semináře pro školní psychology, metodiky prevence a výchovné poradce základních a středních škol s názvem *Pravidla totality* (3Kino), zaměřeného na mezioborovou spolupráci, prevenci rizikového chování a rozvoj socioemočních kompetencí.

Oddělení se bude dále podílet i na organizačním a programovém zajištění akce *Korzo Národní*, tradičně konané dne 17. listopadu, jakožto významného prvku neformálního a občanského vzdělávání, podpory paměťové kultury a hodnot demokratické společnosti.

4) Publikace

V rámci oddělení vzdělávání jsou dále připravovány dvě studie s mezinárodním přesahem:

From the Siberian Gulag to Immersive Learning: How Archaeology Contributes to Democratic Resilience (Lukáš Holata) - odborná esej zaměřená na propojení archeologického výzkumu, digitálních technologií a inovativních edukačních přístupů v oblasti demokratické odolnosti.

There is a view that business should be oriented towards the peace camp (Vít Klepárník) - autor obdržel předběžné kladné hodnocení v rámci recenzního řízení časopisu *Journal of Cold War Studies* (indexován ve *Web of Science*, WoS). V roce 2026 bude zapracovávat připomínky z recenzního řízení a jednat publikace studie.

Publikační výstupy – mimo dvě konkrétně zmíněné studie vznikají i další odborné texty určeny pro domácí publikum – obecně přispívají k rozvoji odborného diskurzu, k posilování institucionální credibility a k dlouhodobému zkvalitňování vzdělávací nabídky.

5) Učebnice a interaktivní učební pomůcky

V roce 2025 ÚSTR zahájil činnosti směřující k přípravě nové učebnice, případně interaktivních učebních pomůcek, zaměřených na problematiku dějin 20. století. K danému záměru byl ustanoven pracovní tým řízený po odborné stránce ředitelem ÚSTR a složený z předních odborníků instituce v oblasti didaktiky dějin (nejen z pracovníků oddělení občanského vzdělávání). V roce 2025 proběhly koncepční diskuse, které budou pokračovat i v roce 2026, ve kterém by práce měla získat konkrétní obrys s důrazem na didaktickou inovaci, uživatelskou přívětivost a možnost adaptace pro různé vzdělávací kontexty.

V tomto kontextu je třeba doplnit, že oddělení občanského vzdělávání má svého zástupce v odborném týmu *České školní inspekce* zaměřeném na výzkum demokratických kompetencí žáků ve školách. V rámci přípravy zamýšleného učebního textu ÚSTR bude pracovní tým zohledňovat nejaktuálnější poznatky o stavu výuky a znalostí moderních a soudobých dějin na školách. V této souvislosti bude pokračovat i zapojení ÚSTR do paměťových rad a pracovních skupin nejenom na Úřadu vlády ČR, ale perspektivně i ve spolupráci s MŠMT.

6) Digitální vzdělávací nástroje a virtuální realita

V oddělení občanského vzdělávání bude pokračovat i přednáška *Od archeologického výzkumu k virtuální realitě* a současně také práce na širším zveřejnění vzdělávacího nástroje virtuální reality *Vězněm v Gulagu* na různých technologických platformách, zejména v prostředí *Meta Quest*, s cílem zvýšení dostupnosti digitálních vzdělávacích prostředků a podpory blended learningu.

Součástí této aktivity bude:

- tvorba a průběžná aktualizace pracovních listů podporujících aktivní učení a reflektivní zpracování zkušenosti,
- metodická podpora implementace nástroje do školní praxe s ohledem na didaktickou efektivitu a bezpečné edukační prostředí,
- rozvoj dostupnosti nástroje pro širší okruh uživatelů.

Přednášky pro školy a veřejnost		
Název	Zodpovědný pracovník	Anotace
Letní škola	V. Klepárník	srpen, Lichtenštejnský palác letní škola pro učitele spolupráce ENRS, Úřad vlády ČR
Letní škola pro učitele gymnázií – tématika pracovních táborů	J. Samohýl	červen, Svatý Jan pod Skalou letní škola pro učitele
Politici vězni a jejich rodiny – svět lágrů – rok 1968 – příběhy totality – cestování za normalizace	L. Vejražka	průběžně cykly přednášek pro ZŠ a SŠ po celé ČR
Reflexe ve výuce	M. Kantová	Únor workshop pro učitele
EduFilm	J. Samohýl	březen edukační program pro školy Spolupráce: 3Kino
Pravidla totality	J. Samohýl	Termín bude upřesněn Odborný seminář pro školní psychology, metodiky prevence a výchovné poradce základních a středních škol Spolupráce: 3Kino
Korzo Národní – vzdělávací tramvaj	J. Samohýl	Listopad Pravidelná akce při příležitosti 17. listopadu Spolupráce: Korzo Národní (Díky, že můžem)
Od archeologického výzkumu k virtuální realitě	L. Holata	Průběžně Přednáškový cyklus pro školy i veřejnost

Vězněm v Gulagu	L. Holata	Průběžně Rozšíření přístupnosti vzdělávacího nástroje virtuální reality na nová on-line fóra
Univerzita třetího věku	V. Hanousek	letní semestr 2026 Spolupráce: Fakulta managementu VŠE, Jindřichův Hradec
Podoby antisemitismu	Cerman Ivo	Průběžně Cyklus vzdělávacích přednášek pro školy i veřejnost

4. Popularizační činnost

Popularizační činnost Ústavu pro studium totalitních režimů bude v roce 2026 vycházet z plánu schváleného Programovou radou a z Koncepce vzdělávací a popularizační činnosti. Bude zahrnovat přípravu a realizaci přednášek a seminářů pro veřejnost, prezentace projektů či publikací vydaných nebo spoluvydaných Ústavem, přípravu a realizaci nových výstav a reprízování výstav vzniklých v předchozích letech.

V souladu s aktuální koncepcí Odboru výzkumu a vzdělávání bude v roce 2026 posilována popularizace dosažených výzkumných výsledků mezi širší veřejností. Tomu odpovídá celá škála aktivit naplánovaných pro rok 2026 (viz níže tabulka). Jednotlivé přednáškové cykly, besedy, festivaly atp. budou podle potřeby doplňovány a kombinovány s prezentacemi v tzv. nových médiích, tj. na sociálních sítích, v rámci podcastů, youtube kanálech, webových portálech či za užití nástrojů umělé inteligence či virtuální reality.

V roce 2026, zejména v regionech, budeme prezentovat osudy jednotlivých osob popravených či vězněných z politických důvodů, a pokračovat ve spolupráci s institucemi a organizátory festivalů a vzdělávacích akcí, mezi které patří například festival Mene Tekel, festival Jeden svět na školách, Korzo Národní a další události, kde Ústav představuje svou činnost veřejnosti.

Ústav zůstane také garantem pietních aktů k uctění památky obětí komunistického režimu, a to na hřbitově v Ďáblicích, v Motole, u pomníku R. Siwiece, k uctění památky obětí 21. srpna 1968 u pomníku J. Sozanského a v rámci projektu Poslední adresa. Budeme pokračovat ve spolupráci s obcemi při umisťování pamětních tabulek v místech posledního bydliště osob, které zemřely v důsledku deportace, věznění nebo byly popraveny z politických důvodů v letech 1948–1989.

Pokračovat budeme v aktivní prezentaci činnosti Ústavu na všech platformách sociálních sítí: na Facebooku Ústavu a Oddělení občanského vzdělávání, na Instagramu, Twitteru a YouTube kanálu Ústavu a Oddělení občanského vzdělávání. Ústav bude nadále vystupovat v organizacích pedagogů, a podílet se na přípravě obsahu nových rámcově vzdělávacích programů (RVP) pro školy.

V roce 2026 se Ústav soustředí na prohlubování vnějších vztahů, komunikaci s novináři i širší veřejností. Důležitou součástí bude i prohloubení spolupráce se stávajícími partnery a hledání partnerů nových. V případě větších projektů (např. Ceny Václava Bendy 2026, Cena Jiřího Lišky) budou realizovány mediální kampaně s využitím osvědčených nástrojů venkovní reklamy (plakáty, citylighty, letáky) – vždy ve spolupráci s partnery a mediálními partnery. Cílem je posílení dobrého jména ÚSTR směrem k veřejnosti, spolupracujícím institucím a partnerům.

Po obsahové stránce bude Ústav i nadále zajišťovat aktivní komunikaci na všech sociálních sítích a přinášet aktuální informace o své činnosti.

Další prioritou bude komunikace se zástupci regionů, vedením měst a regionálních institucí, zájmovými spolky a organizacemi. Oddělení komunikace se rovněž více zapojí do realizace vybraných akcí, aby byla dosažena maximální publicita daného tématu nebo osobnosti.

Oblast fundraisingu a marketingové spolupráce zůstává důležitou součástí strategií Ústavu. Plánuje se oslovování partnerů z řad státních institucí a možnost navazování barterových spoluprací.

V rámci proaktivní komunikační koncepce Ústav bude nadále iniciovat zájem médií o nabízená témata, připravovat a distribuovat tiskové zprávy a organizovat akce pro novináře včetně neformálních setkání, kulatých stolů a besed ve spolupráci s mediálními domy a redakcemi.

Součástí aktivit pro širší veřejnost budou rovněž edukační a interaktivní projekty, včetně vývoje karetních či deskových her, komiksů či stínování vybraných událostí české moderní historie.

Pamětnický digitální archiv Paměť národa

Paměť národa je veřejně etablovanou vzpomínkovou platformou, spojující řadu dokumentačních, publikačních, vzdělávacích i humanitárních aktivit. Primární však nadále zůstává natáčení a zpřístupňování vyprávěných vzpomínek pamětníků historických událostí s dominujícím aspektem reflexe totalitních režimů 20. století. Ústav se na tomto projektu podílí od svého vzniku v roce 2008 spolu s neziskovou organizací Post Bellum, Českým rozhlasem a dalšími partnery. V posledních letech je na stránkách www.pametnaroda.cz publikováno ročně více než 1000 nových svědectví a podobný přírůstek lze očekávat i v roce 2026.

Dokumentační a na ně navazující publikační aktivity budou akcentovat především blížící se 50. výročí prohlášení Charty 77. V rámci natáčení vzpomínek dosud nezaznamenaných pamětníků se tazatelé krom jiného zaměří na mezinárodní perspektivu tehdejšího dění. Cílem

je také zachycení osudů méně známých osobností disentu v jednotlivých českých a moravských regionech či na Slovensku. Vedle nově publikovaných vzpomínek a řady publicistických formátů se připravují prezentace pamětnických vzpomínek v rámci výstavních projektů, o kterých se jedná s řadou domácích i zahraničních partnerů (Archiv Jana Patočky, Libri Prohibiti, Muzeum literatury a řada dalších).

I v letošním roce pokračuje smluvně nastavený proces ukládání výstupů orálně historických projektů, realizovaných již dříve v rámci agendy USTR, do databáze Paměti národa. Digitální archiv tak obohacuje řada unikátních a dříve nezaznamenaných svědectví. Pokud jde o rozvoj dokumentaristické činnosti, v současné době je rozvíjen koncept „orálně historické akce“, který má za cíl vyhledávat a zaznamenávat nová pamětnická svědectví s významným podílem „terénní práce“ v jednotlivých regionech.

V posledních letech se Paměť národa zviditelnila coby významná iniciativa zprostředkovávající humanitární pomoc ve prospěch napadené Ukrajiny. Vedle toho by neměla zapadnout činnost ukrajinské pobočky sídlící ve Lvově, jejíž spolupracovníci i ve stávajících nelehkých podmínkách zaznamenávají svědectví ukrajinských pamětníků. Paměť národa tak napomáhá vytvářet povědomí o komplikované historii země, jejíž obraz je ve veřejném prostoru opakovaně deformován řadou mýtů i cílených dezinformací.

Přehled plánovaných výstupů

Akce pro veřejnost – semináře, přednášky, veletrhy, festivaly, galavečery		
Název	Zodpovědný pracovník/pracoviště	Popis
Ceny Václava Bendy 2025	Odbor produkční/ Oddělení komunikace	ve spolupráci se Senátem Parlamentu ČR, 29. ledna 2026
Prezentace knih (jednotlivé akce v samostatné tabulce)	Oddělení výzkumu a vzdělávání	prezentace knih vydaných Ústavem, ve spolupráci s koeditory či jinými partnery
Pietní akty	Odbor produkční	pietní akty k uctění památky obětí komunistického režimu (Dáblice, Siwiec, ...)
Mene Tekel	M. Valenta/Odbor produkční	spoluúčast na 19. ročníku festivalu svobody Mene Tekel v Praze
ÚSTR Open	Odbor výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	průběžně během roku 2026, Palác Archa
Tiskové konference	Odbor komunikace	průběžně v roce 2026, Palác Archa
Korzo národní	Odbor výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	účet na oslavách k připomínce 17. listopadu

Třetí odboj v regionech: cyklus seminářů zabývajících se protikomunistickým odbojem a odporem v jednotlivých regionech Československa	Oddělení agendy zákona o třetím odboji	průběžně v roce 2026, regionální paměťové instituce
Veletrh vědy	Odbor výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	červen 2026, Výstaviště Letňany
Svět knihy	Odbor produkční	květen 2026, Výstaviště Praha
Filmový festival „Nezlomní a obětovaní“	J. Samohýl, P. Blažek/Odbor výzkumu a vzdělávání	spolupráce s Muzeem paměti XX. století, listopad 2026
Filmový festival 3Kino: Tématica totality ve 20. století – moderní formou edukace	J. Samohýl	listopad 2026, 3Kino Praha
Slavnostní otevření knihovny Jána Langoše	Odbor produkční	jaro 2026, Palác Archa
Poslední adresa	E. Jiráková/ Oddělení výzkumu a vzdělávání	průběžně v roce 2026, Praha a regiony
Odpor proti kolektivizaci zemědělství v kontextu třetího odboje	J. Urban	
Asanace, ochranný dohled, snižování důchodů prominentů, návrhy ÚSTR dle zákona č. 262/2011 Sb.	M. Valenta	průběžně v roce 2026, Praha a regiony
Připomínka popravených Čechoslováků v Památníku Plötzensee	P. Plachá/ Velvyslanectví ČR v Berlíně	září 2026, Památník v Plötzensee
Představení projektu dokumentace Čechoslováků popravených v době nacismu ve Vídni	P. Plachá, M. Veselská/ Velvyslanectví ČR ve Vídni	Jaro 2026, Velvyslanectví ČR ve Vídni

Eustory	M. Tichý	podzim 2026, Ostrava
Slavnostní odhalení památníku padlých Čechoslováků v Hanoji	L. Kudrna/ Ministerstvo obraný	podzim 2026, Hanoj
Literární cena Waltera Sernera	M. Valenta	podzim 2026, Praha
Dějepisná literární soutěž gymnázia Cheb	M. Bárta	listopad 2026, Cheb
Gulag a Československo: cyklus besed s tvůrci knižní série Gulag a Československo a představení historie represí krajanů v SSSR a výzkumu v archivech bývalé KGB na Ukrajíně	A. Hradilek, J. Dvořák, A. Chlebina, J. Formánek	2.-3. čtvrtletí 2026 města v ČR
II. světová válka, region Benešovsko	P. Plachá	průběžně 2026 cyklus přednášek pro veřejnost v Městské knihovně Benešov, SOkA Benešov spolupřadatelé: ČSPB Benešovsko, MK Benešov, SOkA Benešov
Debata o akci „Vlasatci“ z roku 1966	P. Blažek	únor 2026 debata, ÚSTR, Palác Archa
Novobydžovské kolokvium	M. Tichý	rok 2026 kolokvium, Nový Bydžov
Vystěhování selských rodů	J. Urban	Seminář 8. 3. 2026, Praha Ve spolupřaci s Asociací soukromých zemědělců spolupřadatelé: Asociace soukromého zemědělství
Kriminalita mládeže v letech 1948-1989	J. Pažout	podzim 2026 workshop pro veřejnost
Konfiskace umělecko- historických předmětů z majetku mužských	E. Richtrová	První polovina r. 2026 Cyklus přednášek

řeholních řádů (Broumov, Rajhrad)		
Kolektivizace a protikomunistický odboj	M. Tichý	V průběhu roku 2026

Výstavy pořádané Ústavem – prezentace plánovaných výstav		
Název	Garant	Termín/místo
Tváře Undergroundu	R. Prekop / Odbor produkční	palác Archa, do konce února 2026
Rozkulačeno! Půlstoletí perzekuce selského stavu	M. Tichý/Odbor produkční	jaro 2026, Nový Bydžov
Živé pochodně	S. Škoda/ Odbor produkční	únor 2026, Lviv (UA)
Jen čtyři měsíce	S. Škoda/ Odbor produkční	duben 2026, Památník Terezin
Pohřebiště obětí totalitních režimů na Ďáblickém hřbitově	P. Blažek/ Odbor produkční	květen 2026, Dům pážat, Praha
Činnost katolické církve objektivem StB	S. Vodičková/Odbor produkční	červen 2026, Mladotův dům
Češi a Slováci na bojištích jihovýchodní Asie	L. Kudrna/ Odbor produkční	II. polovina 2026
Nebe bylo plné hvězd	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Za vaši a naši svobodu	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Studentská revoluce 1989	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Židé v gulagu. Čs. Židé v sovětských pracovních táborech za II. sv. války	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Ve znamení tří deklarací	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Václav Havel – politika a svědomí	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Ještě jsme ve válce	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR

Nemohli jsme mlčet! Lidé Charty 77	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
TGM to nikdy nebude mít lehké	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Milovat dobro a odporovat zlu	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Praha objektivem tajné policie	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Králové Šumavy	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Diktatura versus naděje	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Velehrad vás volá	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Dlouhá cesta k samostatnosti. Dějiny Ukrajiny ve 20. století	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Cesta je volná!	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Otazníky nad naší svobodou	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Počátky teroru	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Komunismus a jeho epocha	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Fotbal v undergroundu	Odbor produkční	průběžně v roce 2026, ČR
Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu	J. Rokoský, P. Mallota/ Odbor výzkumu a vzdělávání	od léta 2026 putovní výstava ČR

Prezentace a představení knih		
Název	Garant/ Produkce	Termín/místo
Křest knihy dějiny StB	S. Škoda / Odbor produkční	listopad 2026, Knihkupectví Academia / ÚSTR
Křest knihy Petr KAŇÁK: Špion Alfred Frenzel	S. Škoda / Odbor produkční	prosinec 2026, ÚSTR Palác Archa
Prezentace knihy Michala Sklenáře Ostrovy církve	S. Škoda / Odbor produkční	listopad 2026, ÚSTR Palác Archa

Uvedení knihy Michala Pehra a Stanislavy Vodičkové_ Životopis Josefa Plojgara	S. Škoda / Odbor produkční	prosinec 2026, ÚSTR Palác Archa
Představení ukrajinského překladu knihy Živé pochodně v sovětském bloku ve Lvivu a Ternopilu	S. Škoda, P. Blažek / Odbor produkční	únor 2026, Knihkupectví E a Univerzita Ivana Franka ve Lvivu, Ukrajina
Prezentace knihy Zakázaná výstava 77 v Košicích	S. Škoda / Odbor produkční	5. února 2026, Knihkupectví Art Forum Košice, Slovensko
GESTAPO. Velitelský sbor tajné státní policie v Protektorátu Čechy a Morava	J. Zumr	rok 2026 prezentace knihy veřejnosti v ČR spolupořadatelé: Knihovny, muzea, univerzity, archivy
Živé pochodně sovětského bloku – prezentace anglického překladu knihy	P. Blažek, S. Škoda/ Odbor produkční	15.01.2026 ÚSTR, Palác Archa
Přednášky s propagací knihy: Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století	M. Jindra	leden–červen 2026 cyklus přednášek s obrazovým doprovodem
Kniha <i>Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu</i>	P. Mallota	průběžně v 2026 přednášky a besedy s prezentací knihy
GESTAPO. Velitelský sbor tajné státní policie v Protektorátu Čechy a Morava	J. Zumr/ Odbor výzkumu a vzdělávání	17. květen 2026 prezentace knihy v Belgii (Brusel)
Gulag a Československo v Kyjevě jako výsledku spolupráce českých a ukrajinských historiků	A. Hradilek/ Odbor výzkumu a vzdělávání	jaro 2026 knížní série na Ukrajině v Kyjevě spolupořadatelé: HDA SBU, Velvyslanectví ČR v Kyjevě, CDAHOU (ukončení tříleté digitalizace v CDAHOU)

Čechoslováci v Gulagu	A. Hradilek, J. Dvořák	2.čtvrtletí 2026 přednáška a diskuze o projektu Čechoslováci v Gulagu, Katolická univerzita ve Lvově (spolupořadatel)
-----------------------	------------------------	---

5. Digitalizační projekty

V roce 2026 plánuje úsek digitalizace (Oddělení informatiky a digitalizace) ÚSTR ve spolupráci s ABS realizovat digitalizaci archiválií a dokumentů uložených v ABS a pro činnost Ústavu (**úřední požadavky**) na základě platné realizační smlouvy a interních směrnic. Předpokládaný rozsah je obdobný jako v uplynulém roce (cca 100 000 souborů).

V součinnosti s Archivem se plánuje **systematická digitalizace**:

- Fond 305 (Ústředna StB Praha).
- Fond 2M (Odbor politického zpravodajství MV)
- Další centrální útvary

Pracoviště bude pokračovat v OCR post-processingu souboru dat RFE Political Bloc a bude spolupracovat s ostatními úseky Ústavu, kde je v rámci výzkumných a vzdělávacích projektů nutná digitalizace dalších materiálů a archiválií jiných původců (Ukrajina). Úsek se rovněž podílí na mezinárodních, vzdělávacích a online projektech, které v roce 2026 plánuje Ústav realizovat.

V roce 2026 se bude pracovní skupina ÚSTR zabývat možnostmi využití AI při plnění zákonných úkolů ÚSTR a ABS.

6. Sídlo ÚSTR

Odvody za porušení rozpočtové kázně v souvislosti s nezdařenou rekonstrukcí původního sídla ÚSTR a dalšími nezákonnými postupy zjištěnými veřejnosprávní kontrolou Ministerstva financí a následně také příslušného finančního úřadu

V roce 2026 bude pokračovat úsilí ve směru vymáhání finančních škod v souvislosti s kontrolou zjištěnými pochybeními a závěry škodních komisí, a to ve spolupráci s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových civilně-právní i trestně-právní formou. .

Přemístění pomníku Ryszarda Siwiece

V souvislosti s převodem torza původní sídelní budovy ÚSTR, resp. pozemku, na kterém je tato stavba umístěna, na Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových a jeho následným prodejem soukromému vlastníku bude v roce 2026 pokračovat příprava nezbytného přemístění pomníku Ryszarda Siwiece na nové místo, které je již vytipováno. Pozemek, kde je nyní pomník umístěn, bude zasažen demoličními pracemi a má nově sloužit pro účely rezidenčního bydlení. Již je uzavřena smlouva na bezplatné umístění pomníku na novém místě a probíhají přípravy dokumentace. V roce 2026 bude administrativně připravováno a příp. také realizováno faktické přemístění pomníku, a to ve spolupráci s Polskou republikou.

Nové sídlo – palác Archa Na Poříčí

Sídlo ÚSTR již funguje nejenom jako společné místo pracovního setkávání se zaměstnanců ÚSTR, ale i pro odbornou a širokou veřejnost. Probíhají zde debaty, konference, workshopy, vzdělávací akce a setkávání zaměstnanců. V roce 2026 je zde prezentována unikátní výstava prof. Rudolfa Prekopa: Tváře Undergroundu a kromě zpřístupnění knihovny a badatelny bude v roce 2026 zahájena příprava stálé expozice a plánujeme komentované prohlídky a kulturní akce typu divadelních představení a happeningů.

7. Přílohy

7.1 Přehled výzkumných projektů a jejich anotace

Nově zařazené výzkumné projekty			
Název		vedoucí projektu	realizace
1.1	Ideologie obnoveného eurasijství a důsledky pro Evropu	Horník Jan	09/2025– 02/2028
1.2	Vojáci v boji a odboji	Stehlík Eduard	2026-2028
1.3	Mezi církví a státem: úloha církevních tajemníků v kontrole římskokatolických duchovních v letech 1948-1989, bude schvalován	Doležalová Markéta	2026-2028

Pokračující grantové projekty			
Název		vedoucí projektu	realizace
2.1	Databáze pramenů k problematice politických represí vůči československým občanům a krajanům v Sovětském svazu (NAKI III Ministerstva kultury) / ÚSTR je v projektu partnerem Západočeské univerzity v Plzni	Dvořák Jan	2023–2027
2.2	Virtuální muzeum perzekuce katolické církve (NAKI III Ministerstva kultury/ Partnerskou organizací v projektu je Památník Terezín)	Vodičková Stanislava	2023–2027
2.3	Dokumentace obětí nacismu z Poděbrad	Zouzal Tomáš	2025-2027

Projekty pokračující z předchozích let			
Název		vedoucí projektu	realizace
3.1	Agrárníci, živnostníci a národní demokraté v období protektorátu a druhé světové války (1939–1945). Odboj, kolaborace, přizpůsobení	Anev Petr	2023–2026

3.2	České fašistické organizace v Protektorátu Čechy a Morava	Homolová Dita	2024–2027
3.3	Čechoslováci v Gulagu – dokumentace politických represí v SSSR	Hradilek Adam, Dvořák Jan, Horník Jan, Chlebina Anna, Formánek Jaroslav, Daníček	2023–2028
3.4	Protektorát Čechy a Morava v éře Konstantina von Neuratha (1939–1941)	Kokoška Stanislav	2024–2026
3.5	Dokumentace československých státních příslušníků popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech	Plachá Pavla, Veselská Magda	2017–2026
3.6	Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava	Vajskebr Jan, Zumr Jan, Zouzal Tomáš	2024–2027
3.7	Prožitek aktivistické levicové mládeže a její vliv na společnost v období protektorátu	Zubáková Blanka	2024–2027
3.8	Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Dáblících – dějiny, paměť a současnost	Blažek Petr	2021–2026
3.9	Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století	Jindra Martin	2020–2026
3.10	Příslušníci VI. sektoru Velitelství Státní bezpečnosti 1951–1952 – biografický slovník	Kalous Jan	2024–2026
3.11	Smrt ministra zahraničních věcí Jana Masaryka – edice dokumentů	Kalous Jan	2024–2028
3.12	Film a dějiny	Kopal Petr	2022–2026
3.13	Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953	Mallota Petr Jindra Martin	2026–2030
3.14	Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989	Mallota Petr	2008–2026
3.15	Dispozice s umělecko-historickým mobiliářem při sistaci klášterů v roce 1950 na příkladu benediktinských opatství Rajhrad a Broumov	Richtrová Eva	2024–2026
3.16	Československo – lední hokej v éře normalizace (1969–1989)	Rokoský Jaroslav	2024–2027
3.17	Odboj a odpor proti kolektivizaci na české vesnici. Společenská reflexe a problémy a limity interpretace	Tichý Martin	2021–2026
3.18	Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova	Urban Jiří	2020–2026
3.19	Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906–1983)	Miroslav Vodrážka	2023–2026

3.20	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953-1968	Bárta Milan, Svoboda Libor	2022-2027
3.21	Československý stát a vrcholoví sportovci v zahraničí (1969-1989)	Havlík Adam	2023–2027
3.22	StB a Stasi 1950-1989	Malínek Tomáš	2023-2027
3.23	Nechtěná mládež. Kriminalita mládeže a snahy o její potlačování v komunistickém Československu (1948-1989)	Pažout Jaroslav	2023–2028
3.24	Dějiny Charty 77	Placák Petr	2020-2026
3.25	Činnost a organizace čsl. vojenské rozvědné služby 1945-1990	Povolný Daniel	2023–2027
3.26	Zápas o veřejný prostor. Kolektivní protesty obyvatelstva v ČSSR v podmínkách státně socialistické diktatury 1948-1989	Šlouf Jakub	2023–2027
3.27	Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza	Valenta Martin Stárek Čuňas František	2020-2026
3.28	Skrytá církev pohledem žen	Vybíralová Eva	2022-2026
3.29	Systémově zneužitá a zneužívající československá psychiatrie v sovětském stylu (1948–1989)	Vodrážka Miroslav	2023-2026

Přerušené/pozastavené projekty v roce 2026			
Název		vedoucí projektu	realizace
4.1	Organizace Světлана. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace (přerušný projekt)	Zdeněk Homola, Luboš Kokeš	2018–2022 přerušeno – plnění zákonné agendy
4.2	Vliv vězeňské zkušenosti duchovních na náboženský život v Československu v šedesátých letech	Jan Synek	2022–2024 přerušeno- plnění zákonné agendy

Anotace projektů

I. Nově zařazené výzkumné projekty

1.1 Ideologie obnoveného eurasijství a důsledky pro Evropu		
<i>Vedoucí projektu:</i> HORNÍK Jan	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 09/2025-02/2028
<i>Popis:</i> Předmětem projektu je výzkum ideologie obnoveného eurasijství, jehož hlavním a dlouholetým představitelem je Alexandr Dugin. Práce bude vycházet z vlastní filosofické a politologické analýzy myšlení A. Dugina a s ním spřízněných ideologů propagujících znovuvybudování ruského impéria, jako jednoho z center multipolárního světa. Výzkum se soustředí obzvláště na důsledky této ideologie pro evropský kontinent a přiblíží ideová východiska pro politiku hnutí a stran, které v Evropě přejímají a prosazují ideje eurasianismu. Zároveň ukáže, jaké důsledky by prosazení takových myšlenek přineslo pro demokracii v Evropě. Projekt je řešen v <i>Oddělení výzkumu období 1938-1945</i>		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Výzkum se v počáteční fázi zaměří na heuristiku, překlady textů a koncepci kapitol pro populárně vědeckou monografii, která bude konečným výstupem projektu.		

1.2 Vojáci v boji a odboji		
<i>Vedoucí projektu:</i> STEHLÍK Eduard	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2026-2028
<i>Popis:</i> Projekt je zaměřen na vytvoření monografie a výstavy, které budou věnovány významným vojenským osobnostem, které se v letech druhé světové války zapojily do protinacistického odboje a po únoru 1948 se zúčastnily odboje protikomunistického. V současné době existuje řada monografií, které se věnují dějinám protikomunistického odboje, avšak žádná z nich není zaměřena výhradně na oblast vojenskou. Vedle využití veškeré dostupné odborné literatury se bude projekt opírat o rozsáhlý archivní výzkum daného tématu a v neposlední řadě i o dlouholeté osobní kontakty řešitele s bývalými příslušníky čs. armády.		

Vyhledávání pamětníků se řešitel věnoval systematicky více než třicet let, během kterých znamenal vzpomínky několika desítek účastníků protinacistického odboje, kteří se po únoru 1948 zapojili i do odboje protikomunistického. Projekt je řešen v <i>Oddělení výzkumu období 1938-1945</i>
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Práce se v prvním roce zaměří na archivní výzkum, studium odborné literatury a popularizaci tématu v širších kontextech, se kterými má řešitel dlouhodobou odbornou i mediální zkušenost.

1.3 Mezi církví a státem: úloha církevních tajemníků v kontrole římskokatolických duchovních v letech 1948–1989		
<i>Vedoucí projektu:</i> DOLEŽALOVÁ Markéta	Další členové projektového týmu:	<i>Doba realizace:</i> 2026-2028
Popis: Projekt analyticky zkoumá roli státních církevních tajemníků jako klíčového článku komunistické proticírkevní politiky v Československu. Tito úředníci na úrovni krajů a okresů fungovali jako prodloužená ruka Státního úřadu pro věci církevní a prakticky uplatňovali státní kontrolu nad státem povolenými církvemi a náboženskými společnostmi po celou dobu trvání komunistického režimu. Výzkum se soustředí především na římskokatolickou církev, která byla režimem považována za nejvážnějšího ideového protivníka, a analyzuje její interakce se státní mocí. Dále se budeme věnovat kompetencím a pravomocem církevních tajemníků, abychom porozuměli mechanismům státní kontroly církve v období 50. let 20. století. Pokusíme se o srovnání se stavem ve vzorové zemi formování proticírkevní politiky v SSSR poválečného období, popřípadě dalších zemí pod jeho vlivem.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> 1. čtvrtletí: zahájení archivního výzkumu, rešerše v dobovém tisku a literatuře, tuzemské služební cesty – archivy, knihovny, 2. čtvrtletí: pokračování v archivním výzkumu, rešerše v dobovém tisku a literatuře, rozhovory s pamětníky, 3. čtvrtletí: pokračování v archivním výzkumu, rešerše v dobovém tisku a literatuře, příprava mezinárodní konference na téma propagandy státu vůči katolické církvi ve spolupráci s @120 a aktivní vystoupení na této mezinárodní konferenci s výsledky výzkumu, 4. čtvrtletí: pokračování v archivním výzkumu a rozhovory s pamětníky, odevzdání studie do kolektivní monografie.		

II. Pokračující grantové projekty

2.1	Databáze pramenů k problematice politických represí vůči československým občanům a krajanům v Sovětském svazu (NAKI III. MK č. DH23P03OVV073) / ÚSTR je v projektu partnerem Západočeské univerzity v Plzni)
-----	---

<i>Vedoucí projektu:</i> DVOŘÁK Jan	<i>Další členové projektového týmu:</i> Chlebina Anna, Hradilek Adam	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Hlavním cílem projektu je překonat značné limity výzkumu tématu politických represí vůči československým občanům a krajanům v SSSR způsobené nedostupností a roztržitostí základních pramenů v postsovětských, českých a slovenských archivech a paměťových organizacích. Projekt má za cíl vytvořit a zpřístupnit databázi těchto pramenů veřejnosti a zajistit jejich uchování.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Hlavní náplní projektu v roce 2026 bude rešerše a digitalizace tematických dokumentů NKVD/KGB na Ukrajině a dále vybraných tematických dokumentů v českých i dalších zahraničních archivech (např. slovenských). Současně bude pokračovat doplňování jmenné databáze československých obětí politických represí v SSSR a dále vyvíjena webová databáze pramenů ve spolupráci se ZČU v Plzni.		

2.2	Virtuální muzeum perzekuce katolické církve (NAKI III Ministerstva kultury / Partnerskou organizací v projektu je Památník Terezín)	
<i>Vedoucí projektu:</i> VODIČKOVÁ Stanislava	<i>Další členové projektového týmu:</i> Pehr Michal, Vybíralová Eva	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je provést základní výzkum a vytvořit softwarové řešení, které bude sloužit jak pro realizaci výzkumu, tak k prezentaci výsledků široké veřejnosti. Výsledkem bude prostřednictvím internetu a mobilní aplikace elektronický přístup k výsledkům primárního výzkumu, jenž ve své komplexnosti poprvé mapuje a zpřístupňuje dokumentaci k pronásledování diecézních kněží, řeholníků a řeholnic katolické církve, kteří byli ordinováni na území českých zemí v letech 1938–1989.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 bude realizován archivní výzkum zaměřený na perzekuci církve a problematiku sledování neoficiálních aktivit katolické církve Státní bezpečností. Výstupy výzkumu zahrnou putovní výstavu, která bude doplněna vydáním kritického katalogu, a dále prezentaci trojrozměrných předmětů z fondů Archivu bezpečnostních složek a depozitáře Policejního muzea. Dále je v plánu uspořádání mezinárodní konference a vydání odborné studie a publikace Katolická církev v ČSR v době pontifikátu Pia XII. (1939–1958).		

2.3	Dokumentace obětí nacismu z Poděbrad (projekt spojen s grantem Města Poděbrady)	
<i>Vedoucí projektu:</i> ZOUZAL Tomáš	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2025–2027
<i>Popis:</i> Město Poděbrady ztratilo za druhé světové války desítky svých spoluobčanů, kteří zahynuli buď kvůli rasovému pronásledování, nebo jako oběti perzekuce z jiných, zejména politických důvodů. Hlavním cílem projektu je sestavení životopisných		

medailonů obětí, k čemuž patří ověření a opravy u jmen a dat osob, které jsou nyní v Poděbradech evidovány, dále stručné sepsání životních osudů, činnosti za války a okolností, za nichž byli tito lidé nacistickým represivním aparátem nejprve sledováni či pronásledováni a následně fyzicky zlikvidováni. Projekt se realizuje k 80. výročí konce II. světové války.
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 budou dokončeny medailony vybraných osobností. Dále bude pokračovat dohledávání a zpracování pramenů k dalším obětem 2. světové války z Poděbrad. Materiál bude vytěžován z domácích archivů (ABS, NA, SOKA Nymburk, VHA aj.), periodik, matrik a dalších zdrojů. Plánována je také týdenní výzkumná cesta do Bundesarchivu.

III. Projekty pokračující z předchozích let

3.1	Agrárníci, živnostníci a národní demokraté v období protektorátu a druhé světové války (1939–1945). Odboj, kolaborace, přizpůsobení		
<i>Vedoucí projektu:</i> ANEV Petr		<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2026
<i>Popis:</i> Projekt se zabývá agrární stranou v posledním období její existence. Plánovaná monografie popíše vývoj hnutí od smrti agrárního vůdce Antonína Švehly v roce 1933 do zákazu agrární strany v roce 1945 a připomene i následné snahy o obnovení hnutí. Pokusí se objasnit příčiny zániku strany. Bude se zabývat působením agrárníků v posledních letech demokratické první republiky a zkoumat jejich roli v autoritativním režimu druhé republiky. Popíše osudy agrárníků v londýnském exilu, jejich podíl na odboji a kolaboraci v Protektorátu Čechy a Morava a ve Slovenském státě. Více pozornosti bude věnovat Košickému vládnímu programu, který stranu zakázal, a souzení agrárních vůdců ve třetí republice. Přiblíží orientaci agrární strany, která je dosud předmětem sporů.			
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Závěrečný výzkum se zaměří především na stoupence živnostenského hnutí, jejichž osudy za druhé světové války dosud příliš zkoumány nebyly. Projekt bude završen sepsáním monografie Agrárníci, živnostníci a národní demokraté v období protektorátu a druhé světové války, která je jeho hlavním výstupem.			

3.2	České fašistické organizace v Protektorátu Čechy a Morava		
<i>Vedoucí projektu:</i>		<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i>

HOMOLOVÁ Dita	2024–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je analyzovat české fašistické a protofašistické organizace, jejichž činnost vrcholila v protektorátním období nepokrytou kolaborací, s důrazem na jejich ideové podhoubí, na duchovní inspirátory a faktické předobrazy a genezi jejich postojů. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 se bude výzkum koncentrovat na sběr a analýzu dobových tiskovin, které budou konfrontovány a komparovány s archivním výzkumem a odbornou literaturou. Bude vypracována odborná studie, recenze a úvodní teoretické texty plánované monografie, která je hlavním výstupem projektu. Rovněž budou realizovány výzkumné služební cesty do archivních institucí.	

3.3 Čechoslováci v Gulagu – dokumentace politických represí v SSSR		
<i>Vedoucí projektu:</i> HRADILEK Adam	<i>Další členové projektového týmu:</i> DVOŘÁK Jan, CHLEBINA Anna, HORNÍK Jan, FORMÁNEK Jaroslav, DANÍČEK Jakub	<i>Doba realizace:</i> 2023–2028
<i>Popis:</i> Projekt Dokumentace politických represí v Sovětském svazu přímo navazuje na předchozí projekt Ústavu Čechoslováci v Gulagu realizovaný v letech 2014–2017. Jeho význam, hlavní témata, metodologie i personální obsazení jsou prakticky totožné, liší se však konkrétním zaměřením a výstupy. Oproti předchozímu projektu, který byl zaměřen hlavně na orálně historický výzkum, tvorbu dokumentárního cyklu ve spolupráci s Českou televizí a v omezené míře i na výzkum v zahraničních archivech, je tento projekt zaměřen zejména na digitalizaci a zpracování materiálů NKVD/KGB dotýkajících se čs. historie, jejich zpracování i uveřejnění v odborných i vzdělávacích výstupech (publikace, muzeum Gulag Online) a komparaci s dalšími prameny (rozhovory, vzpomínky, pozůstalosti). Během dosavadní činnosti Ústavu bylo zaznamenáno přes 40 rozhovorů s přímými pamětníky táborů Gulagu a celá řada rozhovorů s příbuznými perzekvovaných osob. Zároveň se podařilo shromáždit několik desítek osobních výpovědí pamětníků Gulagu z českých i zahraničních archivů. Výpovědi pamětníků, dokumentace k represím i terénní práce tvoří základ dosavadního výzkumu – snahu zmapovat jednotlivé osudy obětí represí a důvody, které k nim vedly. Kromě odborného přínosu, který s sebou přinese zmapování rozsahu, charakteru a časového vymezení represí, je cílem projektu i připomínka konkrétních lidských osudů. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Hlavní náplní projektu v roce 2026 budou akvizice pramenů ke zkoumanému tématu a jejich odborné zpracování. Mezi nejvýznamnější plánované výstupy patří třetí publikace knižní řady Gulag a Československo s podnázvem Od rudého teroru ke kolektivizaci. V plánu jsou rovněž další dílčí odborné a popularizační výstupy (např. články v PaD a dalších odborných periodikách, příprava výstavy k lágrové literatuře na rok 2027).		

3.4 Protektorát Čechy a Morava v éře Konstantina von Neuratha (1939–1941)		
<i>Vedoucí projektu:</i> KOKOŠKA Stanislav	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024–2026
<i>Popis:</i> Projekt je zaměřen na vytvoření prvního svazku plánované trilogie nových dějin Protektorátu Čechy a Morava. První díl bude zahrnovat období od 15. března 1939 do 27. září 1941, kdy po krátkém období vojenské správy se stal říšským protektorem Konstantin von Neurath. Cílem je vytvoření klasické syntézy, která vedle politických dějin obsáhne rovněž hospodářský, sociální a kulturní vývoj na tomto území.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 proběhne revize podkladových studií a dílčích pracovních textů, které budou sestaveny do monografického celku. Hlavní úkol spočívá v dosažení tematické vyváženosti a proporčního zpracování jednotlivých kapitol. Dále proběhne technická příprava rukopisu a dokončení finální verze monografie, která je plánovaným výsledkem projektu.		

3.5 Dokumentace československých státních příslušníků popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech		
<i>Vedoucí projektu:</i> PLACHÁ Pavla	<i>Další členové projektového týmu:</i> VESELSKÁ Magda	<i>Doba realizace:</i> 2017–2026
<i>Popis:</i> Dokumentace československých občanů popravených v Drážďanech v období nacionálního socialismu na základě rozhodnutí německých soudů je pilotním projektem postupné dokumentace všech popravených Čechoslováků. Projekt má detailně dokumentovat každý jednotlivý případ a zároveň postihnout obecná specifika Drážďan jako jednoho z center nacistické soudní perzekuce ve vztahu k našemu území. Cílem je komplexní zmapování všech v Drážďanech popravených Čechoslováků ve formě interní česko-německé databáze, a to především na základě vytěžení primárních historických pramenů a vyhodnocení získaných dat. Výsledky výzkumu budou veřejnosti zpřístupněny formou webového česko-německého portálu.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2025 byla dokončena databáze a spuštěny webové stránky projektu (www.popravenizavalky.cz). V roce 2026 bude publikována knižní monografie slovníkového typu věnovaná popraveným v Drážďanech. Projekt se dle plánu v roce 2026 rozšíří na dokumentaci obětí dalších popravišť nacistického Německa. Ve spolupráci s velvyslanectvím ČR v Německu a v Rakousku se projekt zaměří též na připomínku československých obětí nacismu přímo v Berlíně a ve Vídni.		

3.6 Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava		
<i>Vedoucí projektu:</i> VAJSKEBR Jan	<i>Další členové projektového týmu:</i> ZOUZAL Tomáš, ZUMR Jan, Petr Kaňák (externě)	<i>Doba realizace:</i> 2024–2027
<i>Popis:</i> Projekt analyzuje působení jednotek a útvarů Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava, jejich dislokaci a činnost. Zařazuje jejich zdejší působení do mezinárodního kontextu a sleduje jej po vojenské, politické, hospodářské i sociální stránce. Sledován je podíl na represích, souvislosti s germanizací českých zemí a nasazení útvarů v rámci protektorátu i mimo něj.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V průběhu roku 2026 vyjde sborník studií k historii cvičiště SS na Benešovsku, studie k prvnímu veliteli Waffen-SS v Protektorátu E. Deutschovi a nevěstinci pro Wehrmacht, SS a policii v Praze. Plánovány jsou i další dílčí výstupy k projektu jako například odborný workshop k dané problematice. Současně bude pokračovat výzkum v tuzemských a zahraničních archivech (SRN, Rakousko).		

3.7 Prožitek aktivistické levicové mládeže a její vliv na společnost v období protektorátu		
<i>Vedoucí projektu:</i> ZUBÁKOVÁ Blanka	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je zpracování působení a aktivit odbojové organizace Národní hnutí pracujících mládeže. Součástí výzkumu je posouzení vlivu válečného prožitku této sociální skupiny na poválečné uspořádání a smýšlení společnosti.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Třetí rok projektu bude soustředěn na systematické třídění nashromážděných pramenů a psaní již vlastních textů výsledné monografie. Dále budou prezentovány dílčí výsledky projektu ve formě článků v odborných časopisech, na konferencích a přednáškách pro veřejnost. V plánu je uspořádání tematického odborného semináře, zaměřeného především na studenty doktorských programů a univerzitní pracovníky, jakož i na paměťové instituce.		

3.8 Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Ďáblicích – dějiny, paměť a současnost		
<i>Vedoucí projektu:</i> BLAŽEK Petr	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2021–2026
<i>Popis:</i>		

V roce 2026 bude pokračovat archivní výzkum, zejména v ABS, AHMP a Národním archivu. Pozornost bude soustředěna na jednotlivé kauzy spojení s masovými hroby v Ďáblicích a na srovnání s podobnými místy v Polsku a Maďarsku. Na projektu bude řešitel spolupracovat po celý rok s pracovníci Národního archivu PhDr. Alenou Šimánkovou, která se bude zabývat zejména archivními rešeršemi. Řešitel je členem pracovní komise při Úřadu vlády ČR, kde v minulosti získal řadu cenných dříve nedostupných archivních pramenů (ÚDV, Správa pražských hřbitovů, Anatomický ústav 1. LF UK, SBPV atd.). V roce 2025 se na základě jejího schváleného návrhu uskutečnil na Ďáblickém hřbitově neúspěšný pokus o exhumaci ostatků tří politických vězňů, na kterém se řešitel podílel. V současnosti se vyhodnocují získané informace. Komise byla v prosinci 2025 přemístěna do ÚSTR, kde by se měla pravidelně scházet. Na základě již zveřejněného seznamu politických vězňů, jejichž ostatky byly uloženy v letech 1945-1961 na Ďáblickém hřbitově, budou připraveny medailonky těchto osob jako součást připravované monografie. Řešitel k tématu připravuje ve spolupráci s Muzeem paměti XX. století výstavu, která se uskuteční v Domě pážat. Řešitel je předsedou redakční rady časopisu *Paměť a dějiny*, kde v minulém roce vyšlo monotematické číslo o Ďáblickém hřbitově.

Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:

Řešitel se soustředí na přípravu výstavy a práci na rukopisu monografie. Další akce pořádané ve spolupráci s Muzeem paměti XX. století budou dohodnuty s vedením ÚSTR. Mimo projekt bude připravena prezentace anglického vydání monografie o živých pochodních v sovětském svazu. Ve spolupráci se zahraničními partnery se bude pracovat na možném polské a maďarské mutaci. Ve Lvově na Ukrajině bude v únoru 2026 vernisáž výstava o živých pochodních, které se řešitel zúčastní. Řešitel se bude také podílet na organizaci filmového festivalu Nezlomní a obětovaní. Připraví také debatu o akci „Vlasatci“ z roku 1966.

3.9 Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století

Vedoucí projektu:
JINDRA Martin

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2020-2026

Popis:

Cílem projektu bylo zpracovat podrobnou biografii sochaře Františka Bílka a jeho dětí Františka Jaromíra Bílka a Bertu Mildové-Bílkové od druhé poloviny 30. let 20. století. Finálním výstupem projektu se v roce 2025 stala monografie: *Troje dveře do chrámu v nás. Symbolista František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století*. Osobní i kolektivní rovina příběhu Františka Bílka a jeho potomků představují silnou výpověď o 20. století – době, která opakovaně vstupovala do života jednotlivce a formovala jeho hodnoty i osudy. Kniha však není pouze historickou rekonstrukcí osudů jedné výjimečné rodiny, ale také příspěvkem k aktuální diskuzi o vztahu umění, paměti a identity.

Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy

V první polovině roku 2026 připravuje autor knihy sérii přednášek s obrazovým doprovodem. Tyto přednášky v regionech spjatých s Bílkovým dílem a životem jeho rodiny přiblíží dosud málo známé životní osudy jihočeského symbolisty a jeho blízkých. Další výstupy spojené s mediální propagací knihy se připravují pro tištěná média a Český rozhlas (např. pořad Ex libris).

3.10 Příslušníci VI. sektoru Velitelství Státní bezpečnosti 1951-1952 – biografický slovník

<i>Vedoucí projektu:</i> KALOUS Jan	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2026
Popis Projekt se zaměří na představení příslušníků VI. sektoru Velitelství Státní bezpečnosti v letech 1951-1952. Právě v tomto období vyvrcholily represe a perzekuce odpůrců komunistického režimu. Současně KSČ prosazovala své cíle konstruováním politických procesů (včetně těch s nejvyššími představiteli KSČ). Na přípravě procesů se významně podíleli právě příslušníci vyšetřovacího sektoru StB. Proponovaný biografický slovník představí jednotlivé příslušníky a postaví jejich kariéry do širšího dobového a místního kontextu. Hlavním výstupem projektu bude biografický slovník příslušníků. Heslo bude mít jednotnou strukturu. Další součástí publikace bude úvodní studie o vyšetřovacím sektoru StB a sociologická studie (analýza vytvořeného reprezentativního souboru příslušníků). <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 se projekt zaměří na psaní biografických hesel, případně na doplňující archivní výzkum (ABS, Národní archiv, ÚPN Bratislava, VHA, příp. oblastní archivy).		

3.11 Smrt ministra zahraničních věcí Jana Masaryka – edice dokumentů

<i>Vedoucí projektu:</i> KALOUS Jan	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2028
Popis Projekt se zaměří na shromáždění a vydání zásadních dokumentů, které se týkají smrti ministra zahraničních věcí ČSR Jana Masaryka v březnu 1948. Cílem projektu tedy je ve spolupráci s relevantními institucemi (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Národní archiv, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ad.) k výročí v březnu 2028 připravit edici dokumentů, které reflektují události osudné noci z 9. na 10. března 1948 a jejich následné vyšetřování. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i>		

V roce 2026 se projekt zaměří na shromáždění vytypovaných dokumentů, resp. na archivní výzkum (Archiv MZV, Národní archiv, ÚDV; dále pak ABS, ÚPN Bratislava).

3.12 Film a dějiny

<i>Vedoucí projektu:</i> KOPAL Petr	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2022–2026
Popis Podstatou moderního totalitarismu byla kromě represivních prostředků také pseudonáboženská imaginace, jež byla přitom v zásadě totožná s filmovou propagandou (politickou propagandou zprostředkovanou „nejdůležitějším uměním“). Prvořadým cílem projektu je výzkum této propagandy. Konkrétně se projekt zaměřuje na tyto základní otázky: Jak filmová tvorba v rámci obou totalit fungovala? Jaké byly její úkoly a možnosti? Jakým způsobem byla recipována? Zabývá se tedy fungováním a proměnami kulturní politiky v letech 1939–1989, výrobní a distribuční praxe, cenzury a struktur (institucí, orgánů) kinematografie, jakož i televize (ČST zahájila vysílání v roce 1953). Schválený interní projekt Film a dějiny (006) – akt. téma: „Žánry a archetypy: jejich aktualizace a exploatace v kinematografii 1939–1989“ – se zaměřuje na zkoumání zvláště komunistické filmové propagandy, s akcentem na roli „bezpečnostních“ žánrů (krimi, detektivka, dobrodružný), resp. na oba základní postupy politické propagandy, tj. na stmelující mýtus (jehož zásadní složkou byla/je právě bezpečnost čili Bezpečnost) a na označení/obraz nepřítele. „Žánrové“ téma otevřela projektová konference „Bezpečnost a film (krimi)“, následovala konference o filmových/televizních obrazech nepřítele. Dva hlavní publikační výstupy: „Film a dějiny 9. Bezpečnost“ a „Film a dějiny 10. Hrozba – obraz nepřítele“.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> - vychází kniha KOPAL, Petr a kol.: <i>Film a dějiny 9. Bezpečnost</i> (vročení 2025) - finalizace knihy KOPAL, Petr a kol.: <i>Film a dějiny 10. Hrozba – obraz nepřítele</i> (vydání 2026) - v prosinci 2026 by se uskutečnila projektová konference – navržená v podané interní projektové žádosti – téma komunismus a historismus, název „Film a dějiny: Kdo ovládá minulost...“ - seminář „Normalizace v Československé televizi“, 1. díl „Vlastenci bez masky“, ÚSTR – ČT - pásmo přednášek o seriálu <i>30 případů majora Zemana</i>, ÚSTR – Muzeum Policie ČR -		

3.13 Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953		
<i>Vedoucí projektu:</i> MALLOTA Petr, JINDRA Martin	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2025–2030
<i>Popis:</i> Projekt na základě archivního výzkumu zdokumentuje v plné šíři existenci „protistátních“ letáků i obdobných ilegálních tiskovin, jež vznikly v Československu jako výraz odporu proti totalitní moci v letech 1948–1953. Projekt analyzuje tyto materiály z hlediska formy a obsahu a srovnává je s obdobnými materiály z let nacistické okupace ČSR a s protikomunistickými materiály z jiných sovětských satelitů. Posuzuje jejich význam a dopad (kvantifikuje jejich výskyt s pomocí hlášení stanic SNB, v archivech zaznamenaných tajných zpráv, kartotéky Akce 48, výpovědí svědků a přímých aktérů, rozhovorů s pamětníky apod.). Uvádí je do historických souvislostí a charakterizuje jejich autory a šířitele (regionální hledisko, motivace, třídní původ, náboženství atd.).		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 budou k tématu sepsány tři nové studie. Dvě postihnou problematiku protikomunistických letáků a tiskovin v užším (případovém) kontextu, v poslední se pak uplatní širší (syntetizující) pohled (v loňském roce publikován článek o nově objeveném letáku ilegální organizace Světлана). V rámci projektu budeme též provádět rešerše v tzv. Akci 48 a archivní výzkum v regionálních i celostátních archivech.		

3.14 Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989		
<i>Vedoucí projektu:</i> MALLOTA Petr	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2008–2026
<i>Popis</i> Projekt si klade za cíl zmapovat osudy popravených osob v Československu mezi léty 1948–1989 z politických důvodů. V listopadu 2024 byl vydán finální výstup projektu – čtyřsvazková kniha Petr Mallota a kol.: <i>Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu</i> (koedice ÚSTR s Nakladatelstvím Academia). V průběhu roku 2025 byla publikace představována v regionech (Pelhřimov, Olešnice, Plzeň, Žatec, Kladno...), k tématu byly zpracovány dva popularizační články.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Na rok 2026 připravujeme výstupy v podobě případových studií pro časopis Paměť a dějiny. Pokračovat bude popularizace.		

3.15 Dispozice s umělecko-historickým mobiliářem při sistaci klášterů v roce 1950 na příkladu benediktinských opatství Rajhrad a Broumov		
<i>Vedoucí projektu:</i> RICHTROVÁ Eva	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2026
<i>Popis:</i> Práce se soustředí na průběh a okolnosti procesu konfiskace umělecko-historických předmětů z majetku mužských řeholních řádů, a to na příkladech benediktinských klášterů Rajhrad a Broumov. Zohlední politické a hospodářské souvislosti, které tento rozsáhlý majetkový transfer umožnily, mapuje pozici tématu v současné historiografii dějin umění. Cílem výzkumu je sestavení podrobného popisu a srovnání průběhu, okolností a výsledků tzv. vyklizovací akce klášterů (akce VK) v kláštorech Broumov a Rajhrad. Součástí ovšem bude i stanovení obecnějších metodologických postupů pro heuristiku a kritiku (interpretaci) písemných pramenů za účelem možné rekonstrukce původního stavu movitého majetku a posouzení ztrát na tomto majetku klášterních institucí. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> 1.–4. čtvrtletí: Doplňující heuristika v ČR. Práce na monografii. Aktivní účast na konferenci. a 2. čtvrtletí: 2 cykly přednášek (à 3) pro veřejnost Konec 4. čtvrtletí: Odevzdání textu monografie.		

3.16 Československo – lední hokej v éře normalizace (1969-1989)		
<i>Vedoucí projektu:</i> ROKOSKÝ Jaroslav	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2027
<i>Popis:</i> Lední hokej je českým národním sportem. Historie českého hokeje je letitá a bohatá, ale i s temnějšími kapitolami za nacistické okupace a v éře komunismu, obzvláště za stalinismu, kdy hokejoví mistři světa skončili v žaláři a pak i po srpnu 1968 za časů sovětské okupace. Projekt na základě archivního výzkumu zdokumentuje v plné šíři existenci populárního sportu v obou dekadách „normalizace“ v historickém kontextu a širších dobových souvislostech. První dekáda „normalizace“ byla pro společnost truchlivým časem, v dusivé atmosféře nehybnosti přinášel lední hokej možnost úniku z tíživé politické reality a zábavu při hokejových kláních v ochozech zimních stadiónů, u televizních obrazovek a rozhlasových přijímačů. Československo patřilo k hokejovým velmocem: třikrát vyhrálo mistrovství světa, zazářilo na Kanadském poháru a vpravdě krůček bylo od zlaté olympijské medaile v Innsbrucku. Sport a politika byly však úzce propojeny v éře studené války.		

Lední hokej se proto musel vypořádávat s rozličnými zásahy stranických funkcionářů, s rostoucí emigrací hokejistů na Západ a s ideologickým dozorem Husákovy „normalizace“, včetně dohledu Státní bezpečnosti při mezinárodních akcích. Osmdesátá léta na to plynule navázala, po generační výměně Československo získalo opět titul mistrů světa a slavilo úspěchy na mezinárodním kolbišti. Jak fungoval normalizační systém, v němž byli nuceni se hokejisté pohybovat a který reprezentovali? Jak se projevovala rivalita se Sovětským svazem? Jak využívala propaganda špičkové hokejisty? Jaká byla materiální podpora ledního hokeje? Jak byly uzavírány smlouvy s Pragosportem, který „vyvážel“ hokejisty na sklonku kariéry do zahraničí? Jak se utíkalo za železnou oponu? Peripetie československého ledního hokeje si zaslouží, aby neupadly do zapomnění stejně jako mrazivé společenské ovzduší, v němž tehdy Češi a Slováci žili, pevně sevření krunýřem komunistické moci.
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Cílem projektu v roce 2026 je ještě dokončit archivní výzkum na Slovensku, rozšířit reflexi dobového tisku (týdeník Gól), nahrávat a zpracovávat rozhovory s pamětníky komunistické „normalizace“. A v neposlední řadě připravit k vydání publikaci Josef Nebeský, vedoucí Národního souručenství. Češi od Františka Josefa I. k Antonínu Novotnému.

3.17 Odboj a odpor proti kolektivizaci na české vesnici. Společenská reflexe a problémy a limity interpretace		
<i>Vedoucí projektu:</i> TICHÝ Martin	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2021–2026
<i>Popis:</i> Projekt vychází z tématu kolektivizace zemědělství v bývalém Československu a soustředí se na analýzu možných forem odporu a odboje proti komunistickému režimu. A to v prostředí české vesnice právě v době její kolektivizace (prostřednictvím konkrétních – modelových – případů). Pozornost bude zaměřena na motivaci k takovému nejen osobnímu chování a postojů jednotlivých aktérů či skupin. Finální podobu výstupu projektu představuje odborná monografie. Tematický nástin textu – mimo úvodu a závěru: Na případ Vladimíra Cermana ukazují jak kolektivizace a s ní spojené politické procesy zasahovaly do sice se proměňující, ale do značné části stále ještě tradiční struktury venkovského obyvatelstva. Případ Josefa Klečky umožní propojit fenomény protinacistického a protikomunistického odboje, stejně jako poukázat na limity v interpretaci pramenů. Na případu Náchodské Babice a na událostech v Dobrušce, a následných procesech, se pokusím analyzovat sociální východiska a motivace vzdoru vůči komunistickému režimu (panství). Výše uvedené procesy (včetně dalších příkladů) jsou zároveň modelovými doklady aktivistického přístupu StB při jejich vyšetřování. Případ Josefa Honse připomene téma osob zemřelých při vyšetřování a na problémy, které jsou s touto doposud málo probádanou problematikou spojeny, jedná se například o ztížené možnosti rehabilitací po roce 1989.		

Na několika případech se prostřednictvím dobových archivních pramenů pokusím rekonstruovat cosi jako veřejné mínění (jak lidé o „trestné činnosti“ v daných lokalitách hovořili). Na případu Josefa Ptáka poukazuji na limity poznání a interpretace po roce 1989. Včetně rozdílného historického a právního vnímání a hodnocení daného případu. Kapitolu Propaganda a mediální obraz (jedná se o pracovní název) vystavím z několika vzájemně se doplňujících případů. A různorodé a proměňující se přístupy propagandy, tak jak se změnila v období let 1948 až 1989.
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Odevzdání rukopisu. Případně bude proveden doplňující archivní výzkum v SOA Hradec Králové, Národním archivu a Archivu bezpečnostních složek podle vývoje dokončovaného textu.

3.18 Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova		
<i>Vedoucí projektu:</i> URBAN Jiří	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2020-22, 2024-2026
<i>Popis:</i> Problematika státních zemědělských podniků a jejich role při prosazování kolektivizace venkova patří dosud mezi nejméně probíraná témata ve výzkumu kolektivizace venkova. Na rozdíl od mnohých inspirativních výsledků zahraničních historiografií (především americké a anglosaské sovětologie, z evropských historiografií pak především rumunské, německé a polské), zůstává u nás zpracovávání těchto témat jen v rovině ojedinělých dílčích studií, anebo na své badatelské uchopení stále čeká. Tématu československých státních zemědělských podniků byla dosud věnována jen naprosto minimální badatelská pozornost (Zich, 1968; Pešek, 1985), ačkoli na potřebu komplexního primárního výzkumu úlohy strojních a traktorových stanic (STS) a Československých státních statků (ČSSS) v procesu kolektivizace poukazoval již koncem 70. let nestor agrárních dějin Samuel Cambel. Při řešení projektu byl primární výzkum zaměřen na Gigant Smiřice, který byl budovaný jako „výkladní skříň“ údajných předností socialistické živočišné velkovýroby a představuje tak důležitého reprezentanta Československých státních statků při prosazování kolektivizace zemědělství. Při výzkumu jsou kladeny následující otázky: V jaké fázi kolektivizačního vývoje byl vybraný státní statek ustaven? Za jakým účelem a s jakým očekáváním? S jakou státní podporou? Jakou personální politiku uplatňoval? Jaký důraz byl kladen na politická školení? Docházelo k zapojování pracovníků do agitačních akcí? Jakou formou? Jaký prostor mělo jejich vedení v podmínkách centrálně plánované ekonomiky? Jakou roli sehrávala a jakých forem nabývala perzekuce zemědělských odborníků?		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i>		

Jedná se o závěrečný rok projektu Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova, práce je tedy soustředěna na analýzu shromážděných pramenů, sumarizaci výsledků a sepsání a odevzdání rukopisu monografie. Archivní výzkum bude mít v závěrečném roce projektu pouze doplňující charakter a bude zaměřený jednak na nezpracované regionální fondy (Státní oblastní archiv v Hradci Králové, f. Státní statek - Velkovýkrmny Smiřice 1948-2006 (nezprac.), f. Revoluční odborové hnutí - závodní výbor Státní statek Smiřice 1951-1995 (nezprac.)), jednak na dílčí doplnění z centrálních fondů (Národní archiv, f. Zemědělské oddělení ÚV KSČ).

Vedle toho bude garant editovat sborník z úspěšné mezinárodní konference *Kolektivizace zemědělství v sovětské sféře vlivu*, kterou ÚSTR uspořádal v říjnu 2025 v Praze. Do *Národopisné revue* 3/2026 (Rodina a manželství v dobových kontextech) garant připravuje studii o zemědělských rodinách.

Pokud jde o přednášky pro veřejnost, v plánu jsou vystoupení v Praze (ve spolupráci s Asociací soukromého zemědělství), v Hradci Králové/Pardubicích (ve spolupráci s Pamětí národa) a v Litomyšli (ve spolupráci s Regionálním muzeem v Litomyšli).

3.19 Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906-1983)		
<i>Vedoucí projektu:</i> Miroslav Vodrážka	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2025-2027
<i>Popis:</i> Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906-1983) bude první publikací, která umožní veřejnosti seznámit se s výjimečnou solitérní osobností (vl.jm. Maxmilián Dürnfeld), jehož samizdatové filosofické, náboženské a básnické práce tvoří asi čtyři desítky rukopisů. Projekt bude ukazovat, jak jeho protikomunistické aktivity byly pevně spjaty s radikální náboženskou zkušeností, zejména když od poloviny třicátých let 20. století začal důsledně zastávat filosofické protimarxistické stanovisko a propagovat vlastní ideu „náboženského evolucionismu“. Svým nekompromisním bojem proti režimu se stal příkladným reprezentantem první vlny protikomunistického odboje a disentu a za rozšiřování vlastního nezávislého časopisu a spisu adresovaného přímo i prof. Zdenku Nejedlému „Antimarx čili od marxistického despotismu ke svobodnému socialismu“ byl v roce 1957 odsouzený za podvracení republiky. Klíčové zkoumání projektu se prostřednictvím díla a životního příběhu zaměří na otázku, co znamená být Židem v souvislosti s totalitními dějinami 20. století. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Projekt byl v předcházejícím období pozastaven vlivem pracovního nasazení řešitele na jiných činnostech v USTR (dokončení a publikace knihy o psychiatrii v Československu, garance jednoho z čísel revue <i>Paměť a dějiny</i> k tematice feminismu). V r. 2026 bude provedena po obnovení prací na projektu systematizace dostupných pramenů, jejich analýza a příprava text pro časopis <i>Paměť a dějiny</i>.		

3.20 Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968		
<i>Vedoucí projektu:</i> BÁRTA Milan SVOBODA Libor	<i>Další členové projektového týmu:</i> POVOLNÝ Daniel, BÍLEK Libor (externista), DVOŘÁČEK Petr (externista)	<i>Doba realizace:</i> 2022–2027
<i>Popis:</i> Dějiny StB v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období. Tento projekt zkoumá historii v letech 1953–1968, mezi obdobím největších politických procesů a nástupem tzv. normalizace. Státní bezpečnost v té době získala základní podobu, konstituovala metody práce a postupy, jaké známe až do roku 1989. Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu budou (podobně jako v prvním dílu) považovány organizační členění a zaměření činnosti/tematické problematiky (personální problematika, vzdělávání apod.). Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Postihne vývoj v celém tehdejším Československu, ovlivněný v tomto období vznikem federace. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Vzhledem k zapojení garantů do dalších zákonných aktivit ÚSTR bude probíhat archivní výzkum a práce na jednotlivých kapitolách a počítá se se zapojením kolegů a externích pracovníků. Výsledky budou využity v dílčích textech (revue Paměť a dějiny) a při vystoupeních na konferencích.		
3.21 Československý stát a vrcholoví sportovci v zahraničí (1969–1989)		
<i>Vedoucí projektu:</i> HAVLÍK Adam	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je na příkladu vybraných sportovních odvětví (za kolektivní sporty lední hokej a kopaná, za individuální tenis a atletika) ukázat, jak fungoval „export“ vrcholových sportovců za hranice Československa a tzv. východního bloku a zároveň dohled nad nimi v období tzv. normalizace, tedy v letech 1969–1989. Kontakty čs. sportovců se „západem“ a formy kontroly ze strany represivních složek budou zmapovány skrze jednorázové zahraniční akce (závody, turnaje), „legální“ kariéry profesionálních sportovců v zahraničí a též nelegální cesty za kariérami přes tzv. železnou oponu tedy emigrace čs. sportovců. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Vzhledem k zapojení řešitele do dalších zákonných aktivit ÚSTR a dokončování předchozího projektu (finální úpravy rukopisu Dějiny StB 1969-1989 před jeho vydáním) bude probíhat archivní výzkum a práce na dílčích výstupech (např. příspěvky v mezinárodních sbornících).		

3.22 StB a Stasi, 1950–1989		
<i>Vedoucí projektu:</i> MALÍNEK Tomáš	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Projekt mapuje spolupráci mezi československou a východoněmeckou tajnou policií v období od založení Stasi (1950) do roku 1989. Základní výzkumné otázky zní: Jaké byly hlavní oblasti spolupráce? Jak byla tato spolupráce organizačně a personálně zajištěna? Jak vztahy mezi StB a Stasi ovlivnily krize systému v obou zemích (1953, 1968, 1989)? Jakým způsobem do vztahů mezi StB a Stasi vstupovala KGB? Kromě odpovědí na výše uvedené otázky bude práce obsahovat také podrobnější popis a vyhodnocení několika vybraných akcí, na jejichž provedení se StB a Stasi podílely. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Projekt byl v září roku 2025 dočasně pozastaven. Řešitel se aktuálně věnuje vyřizování žádostí v rámci agendy zákona č. 273/2025 Sb. (akce Asanace). Po obnovení projektu bude pokračovat v archivním výzkumu (především AMZV, ABS a NA ČR). Žádost o zpřístupnění materiálů uložených ve Stasi-Unterlagen-Archiv (Berlín, Německo) byla podána na jaře minulého roku (2025) a dosud nebyla vyřízena. Řešitel bude současně pokračovat ve studiu sekundární literatury. S ohledem na komplexnost tématu bude hlavní důraz kladen na výzkum prvních dvaceti let spolupráce StB a Stasi (1950–1968/1969) tak, aby bylo možné co nejdříve zveřejnit první výstupy (studie, konferenční příspěvky). Vzhledem k dočasnému přerušení projektu a paralelní práci na projektech jiných (agenda zákona č. 273/2025 Sb. a <i>Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989</i>) bude pravděpodobné nutné zvážit prodloužení doby realizace.		

3.23 Nechtěná mládež. Kriminalita mládeže a snahy o její potlačování v komunistickém Československu (1948–1989)		
<i>Vedoucí projektu:</i> PAŽOUT Jaroslav	<i>Další členové projektového týmu:</i> BURSÍK Tomáš, FIALKOVIČOVÁ Miriama, SMIDA Matej, ŠIMÁNKOVÁ A., TÓTHOVÁ Dorota, VILÍMEK Tomáš, ZÍTEK A.	<i>Doba realizace:</i> 2023–2028
<i>Popis:</i> Projekt si klade za cíl komplexně zanalyzovat vývoj kriminality mládeže v komunistickém Československu v letech 1948–1989, a to ve všech jejích klíčových kategoriích, kterými jsou především hospodářská, násilná a politicky motivovaná trestná činnost (posledně uvedené vnímáno samozřejmě pohledem režimu), majetková a mravnostní delikvence. Pozornost bude v této souvislosti věnována proměnám trestněprávní politiky, včetně kriminalizace různých forem nonkonformního jednání mladých lidí, v demokratických zemích většinou tolerovaných. V kontextu státní a stranické politiky vůči mládeži bude zkoumáno, jakým způsobem se snažily politické, společenské, hospodářské, správní a další orgány a společenské organizace (Československý svaz mládeže, Socialistický svaz mládeže, Národní fronta aj.) čelit kriminalitě mládeže, která byla považována po celou dobu existence komunistického režimu		

za závažný celospolečenský problém. Analyzována tak budou mj. opatření represivního, preventivního a profylaktického rázu či snahy o převýchovu „narušené“ mládeže a usměrnění tzv. volné mládeže.

Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:

V roce 2026 bude pokračovat rešerše ve fondech Národního archivu (KSČ – ústřední výbor, Ministerstvo spravedlnosti, Praha, Ministerstvo spravedlnosti ČSR, Generální prokuratura, Praha, Generální prokuratura ČSSR, Generální prokuratura ČSR, Nejvyšší soud, Praha, Nejvyšší soud ČSSR, Nejvyšší soud ČSR aj.). Počítá se též s regionální sondou (Státní okresní archiv Liberec, Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou) a s týdenním pracovním pobytem v Bratislavě (studium ve Slovenském národním archivu).

Na podzim 2026 proběhne workshop k problematice kriminality mládeže v letech 1948-1989 v prostorách ÚSTR otevřený veřejnosti

3.24 Dějiny Charty 77

Vedoucí projektu:
PLACÁK Petr

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2021-2026

Popis:

Cílem projektu je popsání dějin Charty 77 ne z pohledu statické historiografie, jaká se používá, ale mezioborově, formou komparativní eseje. Na příkladu Charty budou popsány možnosti, prostředky i účel občanského vzdoru v totalitním režimu.

Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:

Bude dokončena a odevzdána monografie, kterou bude projekt ukončen. Následovat bude popularizace a příprava nového projektu.

3.25 Činnost a organizace čsl. vojenské rozvědné služby 1945-1990

Vedoucí projektu:
POVOLNÝ Daniel

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2023-2027

Popis:

Vojenská rozvědná služba v letech 1945–1951 díky Reicinově vlivu prakticky podléhala vojenské kontrarozvědce. Po přesunu VKR pod MNB, a posléze pod MV, se sice vojenská rozvědka osamostatnila, ale její pověst značně utrpěla po defekci pplk. Tišlera v roce 1959. Vzhledem k jeho znalostem a zcizeným písemnostem musela být služba zásadně reorganizována. Demokratizační pražského jara proces v roce 1968 se promítl i do činnosti ZS GŠ a za „prohřešky“ během něj a srpnové okupace musely odejít desítky jejích příslušníků předčasně z armády. Projekt by tedy měl popsat v čase (1945–1990) tyto proměny a vývoj, jak samy o sobě, tak ve vztahu k armádě, StB, KSČ a k občanské společnosti, včetně reprezentativního výběru kauz z jednotlivých období dokreslujících náplň činnosti příslušníků čs. vojenské rozvědné služby.

Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:
Na rok 2026 se plánuje vydání sborníku z konference o L. Svobodovi. Probíhat bude archivní výzkum, především bude pokračovat prověřování osobních spisů – ABS Kanice a VÚA. V rámci projektu proběhne v roce 2026 mezinárodní konference věnovaná vojenským zpravodajským službám.

3.26	Zápas o veřejný prostor. Kolektivní protesty obyvatelstva v Československu v podmínkách státně socialistické diktatury, 1948–1989		
Vedoucí projektu: ŠLOUF Jakub		Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2023–2027
<i>Popis:</i> Hlavním cílem předkládaného projektu je komplexní analýza vývoje kolektivního veřejného protestu obyvatel v různých fázích československé diktatury let 1948–1989. Největší a nejznámější vlny veřejných protestů se odehrály v roce 1948 (v reakci na nastolování diktatury), v roce 1953 (v důsledku měnové reformy), v letech 1968–1969 (proti okupaci a demontáži tzv. obrodného procesu) a v roce 1989 (během Sametové revoluce). Hlavním výstupem projektu bude dvoudílná odborná monografie analyzující komplexním způsobem vývoj kolektivního protestního jednání obyvatel Československa v podmínkách státně socialistické diktatury. První díl této monografie bude zaměřen na období let 1945–1968, druhý pak na období let 1968–1989.			
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2026 se práce na projektu posunou do další fáze a zaměří se především na dokončení detailní rešerše archivních pramenů týkajících se veřejných protestních incidentů v Československu v doposud méně probádaném období let 1969–1989. Hlavní pozornost bude věnována demonstracím, stávkám, křesťanským poutím, kolektivním stížnostem a peticím. Prioritou budou zejména prameny písemné povahy z provenience bezpečnostních složek (ABS), justice a politických i odborových orgánů (vše Národní archiv) centrální úrovně. Formou sond bude však téma studováno též prostřednictvím vybraných archivních fondů regionální úrovně (Státní oblastní a městské archivy), podnikové povahy či pomocí osobních fondů jednotlivců. Doplnkovým zdrojem budou orálně-historické prameny. Cílem rešerše bude získání dostatečně robustní pramenné základny, která umožní komparaci charakteristických rysů kultury protestu let 1969–1989 s předchozím obdobím let 1948–1968, pro které byly prameny již shromážděny v uplynulých letech. Na základě studia doposud shromážděných pramenů se jeví jako účelné závěrečnou shrnující monografii projektu nekoncepovat chronologicky do dvou striktně oddělených částí (1948–1968, 1969–1989), ale výklad vedle základní chronologické osy vystavět zejména problémově pro celé období let 1948–1989. Díky tomu bude možno lépe sledovat vývoj strategií různých skupin protestujících obyvatel na jedné straně, a politických i bezpečnostních institucí na straně druhé. Perspektivy aktérů v řadě ohledů ovlivňovaly minulé zkušenosti, například v roce 1968 zážitky z června 1953, či v roce 1989 poznatky z protestů let 1968–1969.			

3.27 Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza		
Vedoucí projektu: VALENTA Martin	Další členové projektového týmu: STÁREK František Čuňas	Doba realizace: 2020–2026
<i>Popis:</i> Komparace sociálních hnutí v roce 1968 v Československu a v západní Evropě s primárním akcentem na západní Německo bude sledována ve třech vrstvách: 1. Ideové kořeny hnutí 1968 (1962–1966): počátkem 60. let se jak v Československu, tak v západním Německu začaly formovat předpoklady pro novou společenskou etapu. Budou popsány vznikající zárodky sociálně kritických hnutí v Československu (ústicích později v tzv. druhou kulturu) a paralelně se formující západoněmecké protestní hnutí: působnost seskupení <i>Subverzivní akce</i>, radikalizace anti-systémově (levicově) zaměřeného spolku SDS apod. 2. Rok 1968 (1967–1969): porovnán bude zlomový rok 1968 v obou zemích. Zatímco na straně české se nositelem snah o změnu nemohlo stát (až na ojedinělé výjimky) sociálně kritické hnutí, ale státní ideologie, instituce a následně média, západoněmecká podzemní hnutí stála v čele úsilí o revoluční společenskou dynamiku (mimoparlamentní hnutí). Na československém roce 1968 se zárodky zdejšího undergroundového hnutí (tj. tehdejší beatnické a „máničkovské“ komunity) naopak aktivně nepodílely. Pozornost bude věnována také „prohram“ aktérů roku 1968: v ČSSR invazí vojsk zemí Varšavské smlouvy a nástupem tzv. normalizace, v Německu krachem revolučních iluzí – schválením „nouzových zákonů“, rozkladem protestního hnutí, zrodem levicového terorismu apod. 3. Dopady hnutí 1968 (1970–1980): třetí vrstva bude představovat jádro výzkumu. Porovnána budou hnutí navazující na „rok 1968“: československá druhá kultura a dissent a fenomén tzv. německých nových sociálních hnutí (včetně jejich pozdějšího politického zhmotnění ve straně <i>Zelených</i>). Sledovány budou odlišné směrodatné cíle a hodnotové zaměření těchto entit, jejich konfliktní vztahy s etablovanými systémy a jedné i druhé straně železné opony (např. události doprovázející zlomový rok 1977) stejně jako strukturálně odlišné možnosti komunikace a působení na veřejnost, jejichž výsledky jsou hmatatelné dodnes. <i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Od roku 2025 zastává vedoucí projektu pozici ředitele Odboru výzkumu a vzdělávání. Projekt tím byl pozastaven ve fázi před dokončením – připraveny jsou všechny hlavní kapitoly textu. Podle kapacitních možností je v plánu rukopis finalizovat (úvod, závěr, redakce textu). Oba řešitelé budou již dosažené výsledky výzkumu i nadále prezentovat na nejrůznějších fórech: domácích a mezinárodních konferencích (každoročně v Knihovně Václava Havla), v médiích, v rámci pravidelné výuky a i v specializačních přednáškách zejména na Univerzitě Karlově (semestrální kurz FSV UK, hostující přednášky FF UK) a v neposlední řadě v rámci širších popularizačních cyklů pro veřejnost (František Stárek). Mimo to se nachází v nakl. <i>Karolinum</i> v redakčním procesu anglický překlad knihy <i>Podzemní symfonie Plastic People</i>, na kterou aktuálně dokončovaný výzkum částečně navazuje.		

3.28 Skrytá církev pohledem žen		
<i>Vedoucí projektu:</i> VYBÍRALOVÁ Eva	<i>Další členové projektového týmu:</i> BRONKOVÁ Johana	<i>Doba realizace:</i> 2022–2026
<i>Popis:</i> Pohled na skrytou církev v Československu je zásadně ovlivněn výpověďmi především mužů. Jak ale vnímaly ženy podzemní církev, především tu část, která vznikla působením tajného biskupa Felixe M. Davídka (1921-1988)? A to především ty ženy, jejichž manželé se v této části církve angažovali? Ženský pohled vnáší do této tematiky novou perspektivu. Jedná se vůbec o první projekt zabývající se tématem ženské perspektivy v diskurzu týkajícím se skryté církve.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Na rok 2026 je naplánováno dokončení přepisu a korektur rozhovorů a odevzdání rukopisu knihy.		

3.29 Systémově zneužitá a zneužívající československá psychiatrie v soft-sovětském stylu (1948–1989)		
<i>Vedoucí projektu:</i> Miroslav Vodrážka	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023-2026
<i>Popis:</i> V roce 2025 byl naplněn hlavní cíl projektu monografickou publikací. Tato kritická studie spolu s desítkami dokumentů doložila na základě konkrétních dobových příkladů, že pojem „zneužívání psychiatrie“ je třeba definovat a pojímat v širším slova smyslu a zejména z hlediska jeho realizace v rámci totalitárního systému. Dosavadní úzké chápání pojmu redukovalo problém pouze na zneužívání odborných lékařských znalostí či tzv. „chybných diagnóz“, terapeutických postupů, účelových teorií a využívání lékařů-psychiatrů, kteří se tak stávali „nástroji perzekuce vůči oponentům režimu“. Tím ale nepostihovalo a zejména nevysvětlovalo komplexně historický problém zneužívání československé psychiatrie v soft-sovětském stylu v letech 1948–1989. Badatelská práce se tak stala i historickým příspěvkem k problému vyrovnání se s minulostí.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Řešitel bude zhodnocovat výsledky svého výzkumu v mediálním a veřejném prostoru, obecně se bude zabývat popularizací tohoto dosud opomíjeného tématu.		

IV. Prerušené/pozastavené projekty v roce 2025

4.1	Organizace Světlana. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace (prerušený projekt)	
<i>Vedoucí projektu:</i> HOMOLA Zdeněk	<i>Další členové projektového týmu:</i> KOKES Luboš	<i>Doba realizace:</i> 2018–2022, nyní prerušeno
<i>Popis:</i> Projekt se zaměřuje na výzkum protikomunistické resistance v Československu na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století na příkladu „Organizace Světlana“, která představuje jeden z nejznámějších, ale také nejkontroverznějších případů III. odboje. Projekt se zaměřuje na genezi vzniku této protikomunistické skupiny, na její přímé i nepřímé aktéry a povahu jejich činnosti. Zároveň zkoumá způsob infiltrace této organizace orgány Státní bezpečnosti, její likvidaci a následné soudní procesy. Analyzována je tedy nejen činnost dané skupiny, ale zároveň je na tomto konkrétním příkladu rekonstruován i princip fungování tehdejších komunistických bezpečnostních složek.		
<i>Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:</i> Vzhledem k tomu, že oba řešitelé jsou dlouhodobě plně vytíženi prací na agendách zákonů č. 262/2011 Sb., č. 273/2025 Sb. a č. 274/2025 Sb., byla práce na projektu pozastavena a k obnovení dojde podle možností. Průběžně nicméně pokračuje archivní výzkum v dané oblasti, postupně také dochází k využití a prezentaci dílčích výsledků (např. tematické příspěvky na workshopech a konferencích ke II. a III. odboji). Po dokončení základního výzkumu budou vypracovány dvě případové studie, poté dojde k celkovému shrnutí celé problematiky v závěrečné monografii.		
4.2	Vliv vězeňské zkušenosti duchovních na náboženský život v Československu v šedesátých letech	
<i>Vedoucí projektu:</i> SYNEK Jan	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2022–2024, nyní prerušeno
<i>Popis:</i> Projekt se zaměřuje na duchovní křesťanských církví – především kněze nejvíce komunistickým režimem pronásledované katolické církve – kteří byli vězněni v důsledku náboženské perzekuce v průběhu padesátých a šedesátých let. Zabývá se jejich dalšími osudy bezprostředně po propuštění – sociálním začleněním, možnostmi duchovenského působení, jejich vzájemnými kontakty (i napříč		

konfesemi), zúročením předchozí vězeňské zkušenosti, dalšími formami následné perzekuce či naopak spolupráce s komunistickým režimem, popřípadě jeho bezpečnostními složkami. Zkoumá zapojení těchto lidí do společnosti a potenciální vliv jejich vězeňské zkušenosti na život církví a náboženskou situaci v Československu v průběhu šedesátých let.

Projekt v roce 2026 – plánované kroky a výstupy:

Vzhledem k dlouhodobému pracovnímu vytížení řešitele projektu na agendách zákonů č. 262/2011 Sb., č. 273/2025 Sb. a 274/2025 Sb., byla práce v heuristické fázi pozastavena. Po jejím obnovení dle možností bude pokračováno ve shromažďování a postupném zpracovávání archivních pramenů, studiu zaznamenaných vzpomínek, rozhovorů a publikované memoárové literatury k osobám duchovních, vězněných v padesátých a šedesátých letech. Stranou nezůstanou také prameny z provenience bezpečnostních složek, které těmto osobám věnovaly po návratu z výkonu trestu příslušnou pozornost. Podle časových možností dojde k sepsání dvou případových studií, v závěru projektu pak souhrnné monografie.

7.2 Ediční plán ústavu pro studium totalitních režimů na rok 2026

V roce 2026 máme za cíl vydat 23 knih včetně knih v anglickém jazyce. Zároveň je v plánu vydat čtyři čísla časopisu Paměť a dějiny a dvě čísla Securitas Imperii.

ÚNOR

Petr KOPAL (ed.)

Film a dějiny 9

koedice s nakl. Casablanca

BŘEZEN

Jan CHOLÍNSKÝ (ed.)

Josef Kalvoda: svazek I. Strategie ve studené válce a protikomunistický odboj v zahraničí. Texty z let 1949–1989, posun vydání z loňského roku

Jaques RUPNIK (ed.)

Guttman a osudy střední Evropy mezi Hitlerem a Stalinem – vydání v anglickém jazyce

koedice Karolinum

DUBEN

Pavla PLACHÁ a kol.

Kniha o popravených Čechoslovácích za druhé sv. války v Drážďanech

koedice Pulchra

František STÁREK – Martin VALENTA

Podzemní symfonie PPU – vydání v anglickém jazyce

koedice Karolinum

KVĚTEN

Jiří PETRÁŠ – Libor SVOBODA (eds.)

Československo v letech 1986–1989, posun vydání z loňského roku

Jan CHOLÍNSKÝ (ed.)

Josef Kalvoda: svazek II. Strategie ve studené válce a protikomunistický odboj v zahraničí. Texty z let 1949–1989

ČERVEN

Jaroslav PAŽOUT (ed.) – Miriam BALVIRČÁKOVÁ – Tomáš BURSÍK – Lubomír MÜLLER

Rehabilitace lidských tragédií, posun vydání z loňského roku

Jiří PETRÁŠ – Libor SVOBODA (eds.)

Československo v letech 1989–1992, posun vydání z loňského roku

SRPEN

Milan BÁRTA – Libor SVOBODA a kol.

Dějiny Státní bezpečnosti 1948–1953, posun vydání z loňského roku

koedice Academia

ZÁŘÍ

Petr KANÁK – Jiří PIŠKULA

Špion Alfréd Frenzel. Příběh česko-německého 20. století

Ladislav KUDRNA

Sborník underground 2x

koedice Pulchra

Michal SKLENÁŘ

Ostrovky církve

koedice CDK

Kamil NEDVĚDICKÝ (ed.)

Československá justice 1948–1989 ve službách totalitního režimu

ŘÍJEN

Michal PEHR – Stanislava VODIČKOVÁ

Biografie Josefa Plojhara, posun vydání z loňského roku

koedice CDK

Jaroslav ROKOSKÝ

Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu

LISTOPAD

Daniel POVOLNÝ (ed.)

Cestami i necestami Ludvíka Svobody

PROSINEC

František STÁREK – Martin VALENTA

Hnutí 1968

Johana BRONKOVÁ – Eva VYBÍRALOVÁ (eds.)

Zkušenosti manželek tajně svěcených kněží

Tomáš ZOUZAL (ed.)

Cvičiště SS Böhmen. Paměť zdevastované krajiny ve středních Čechách

Miroslav VODRÁŽKA

Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906-1983)

Petr PLACÁK

Charta 77

Milan BÁRTA – Libor SVOBODA a kol.

Dějiny Státní bezpečnosti 1945–1948, posun vydání z loňského roku

koedice Academia

Časopis Paměť a dějiny

Duben – 1/2026

Červen – 2/2026

Říjen – 3/2026

Prosinec – 4/2026

Časopis Securitas imperii

Únor – č. 47

Září – č. 48

Prosinec – č. 49

Výhled začátek roku 2027

- Stanislav KOKOŠKA: Protektorát Čechy a Morava v éře Konstantina von Neuratha (1939–1941)
- Jan DVOŘÁK – Adam HRADILEK – Anna CHLEBINA: Gulag a Československo, 1.
- Jan CHOLÍNSKÝ: Za svobodu a spravedlnost proti komunismu a Národní frontě.
- Tomáš MALÍNEK – Adam HAVLÍK a kol.: Dějiny Státní bezpečnosti 1969–1989 (koedice Academia)